

GEÇERKEN

güzel bir iz bırakmak için

Kasım 2023 · Sayı: 38

**BİR BAKMIŞSINIZ BİR SERÇE ÖLMÜŞ DİYE,
BİR PAPATYAYI BOYNU KIRIK BULDUM DİYE AĞLIYORUM. 77**

Papatya

İnsana huzur ve güzellik sunan, kullanıldıkları her alana anlam ve mana kazandıran çiçekler, duygularımızın dili olmuŖ ve sahip oldukları özelliklerle sevginin en güzel anlatımını stlenmiŖtir. Tüm süsleme alanlarında etkin Ŗekilde kullanılmıŖ olan iek teması, özel yöntemlerle kâğıt üzerine yapılan geleneksel sanatlarımızdan biri olan ebruda çokça kullanılmıŖtır. Merhum Necmeddin Okyay'ın ebru sanatına getirdiği yeniliklerden biri olarak karŖımıza çıkan iekli ebrunun tarihi uzun bir süreci kapsamamakla birlikte çiçekler ebru sanatına sıkça konu olmuŖtur. Hâla tekâml devam eden iekli ebrular, yakın tarihimizde belirlenen kurallarla geliŖim serüvenine devam etmektedir. Zaman ve mekân birlikteliğinin vücuda geldiği en güzel sanat alanlarından biri olan ebruda, sanatkâr kullandığı malzemenin her aŖamasını deneyimler ve bu doğrultuda kendini en güzeli yapmaya odaklar. Usta ve çırak iliŖkisi ile öğrenilen ebru sanatında, ilk önce sanatçının zihninde beliren tasarım su yüzeyine çizilir ve sonrasında kâğıda akseder. Sanatkârın elinin, zihninin ve yüreğinin hemhâl olduğu bu nadide sanatta, sanatkâr doğada bulunan çiçekleri ister stilize ederek ister doğal hâlleriyle sanatına yansıtır. Hiç kuŖkusuz günlük hayatımızda da sıkça karŖımıza çıkan çiçeklerden olan papatya, bu sayımızda sanatkârın süzgecinden süzülerek en zarif Ŗekliyle karŖımıza çıkmaktadır.

Geçerken

Kasım 2023 - Sayı: 38
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar Doymaz

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet Bulut

Yayın Koordinatörleri
Hilal Koç Hancı
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Sosyal Medya
Asuman Aydın

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur
Ömer Güçlü

Grafik Tasarım
Arketip Ajans

Kapak Resmi
Hacire Büküm Yılmaz

Kapak Sözü
Kadir Daniş

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşleri
Tel: (0312) 295 71 96 - 97
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr
Online Abonelik: yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abonelik Şartları
Yurt İçi Yıllık: 270 TL
Yurt Dışı Yıllık:
ABD için 99 ABD Doları - AB Ülkeleri için 45 Euro
Avustralya için 150 Avustralya Doları -Avusturya için 66 Euro - İsviçre için 66 İsviçre Frangı
Abone kaydı için ücretin Döner Sermaye Daire Başkanlığı'nın T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57 no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile aboneliğin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir mektubun, "Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye Daire Başkanlığı, Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara" adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
24.10.2023

Baskı
İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No:11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
TEL: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / ABDULBAKİ İŞCAN
YÜREK YARASI; KUDÜS

4 / EMİN GÜRDAMUR
OLAY YOKSA DAĞILALIM MI?

7 / HURİYE MARTI
AYAKÜSTÜ SORULAR

8 / HÜSEYİN AKIN
ATEŞTE KELEBEKLER SÖNMEYİ BEKLER

12 / SÜMEYYE ÖZGEN
"...VE AKIL ERMEZ BİR BÜYÜNÜN GÜCÜYLE ÇİÇEK
ÇİÇEK AÇAR YÜREĞİN."

15 / RUMEYSA OĞUZ
GALİBA MUTLU

18 / NURAY YÜKSEL
BİR YAZI BİR ÇİZİ

19 / KADİR DANIŞ İLE SÖYLEŞİ
"SESİ OLMAYANLARIN SESİ OLMAYACAĞSAK
NİYE YAZIYORUZ?"

23 / MUSTAFA ÇİFTÇİ
ÜÇ TAVSİYE

24 / SEMA YANIÇ
İŞTE O SAHNE!

26 / GÜVEN ADIGÜZEL
AN İLE BENGİLİK ARASINDA; KELEBEĞİN YÜKÜ

28 / HÜSEYİN HAKAN
HİKÂYEDEN GÜRÜLTÜYE

30 / E. ECRAN ÇELİKSU
KUŞ OLMAK İSTİYORUM ANNEANNE

34 / DENİZ DOĞAN
HÂKİM Mİ OLALIM MAHKÛM MU?

36 / KORAY ŞERBETÇİ
DÜNYAYA HARİTACILIK ÖĞRETEN BİR ÂLİM: İDRİŞİ

38 / CEREN ÇOBAN
GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

39 / FATİH BARAKAT
BAŞKA SESLER: İSRAİL DUVARLARINDA FEDAİ AFİŞLERİ

40 / AHMET MELİH KARAUĞUZ
OTUR BAŞTAN YAZ BENİ

42 / OSMAN DEMİR
İNANMAK İÇİN BİLMEME GEREK VAR MIDIR?

44 / MEVLÜT UYANIK
NURETTİN TOPÇU: "FELSEFESİ OLMAYAN
MİLLETİN MEKTEBİ OLAMAZ"

46 / FADİM ÖZER KASAY
MADEN KİMDE, CEVHER KİM?

48 / ZEYNEP ONAR
SÖYLENE SÖYLENE DEĞİŞMİŞ

R
E
K
İ
N
İ
Ç
İ

YÜREK YARASI; KUDÜS

abdulbaki işcan

Adı, yeryüzüne özenlice yazılmış Şark'ın ve Garp'ın masum şehrinin dar sokakları karanlığın hükümrânlığına alenen başkaldırmış gibidir. Beyaz taştan inşa edilmiş binaların, telafisi mümkün olmayan yıkımlara uğraması dahi bir şeyi değıştirmez. Vakitli vakitsiz uykusundan uyandırılan haneler, hayatın geride bıraktığı saf ve bir o kadar da kararlı bakışları andırır. Bu bakışlar, kirpiklerin arasından süzölür gibi akıp giden yollarla birbirine öylesine bağlanmıştı ki birini diğereinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Tedirgin bir hayatın yaşandığı her bir hane her bir sokak, sıkıntılı zamanlardan kalma haykırışları diri tutmak için varlığını devam ettirir sanki. Her bir evin her bir odası bunca yıldır yaşadıklarını sırtlayarak bir sonraki güne huzurla adım atmak ister. Ama olmaz.

Olmaz çünkü her köşe başında bekleyip duran birikmiş kötölük buna müsaade etmez.

Ölümün korku bilmeyen mekânlarında destan söyleyenlerin sesi kulaklarına çalmır ve her sabah üstündeki kâbus örtüsüyle yeniden sancılı bir güne uyanırsın. Zaman aşımına henüz uğramamış yaşanmışlıklar esir alır seni. Yer gök daralır, tutunacak bir dal, yaslanacak bir dağ bulamazsın. Bir tarafın etkisiz hâle gelir, hep eksik olursun. Birçok şey anlamsızlaşır, susarsın. En çok da böyle sustuğun zamanlarda yara alırsın. Acıdan, hüzünden ibaret bilirsın şehri ve ham yüreğinle çaresizce gitmek istersin. Ama olmaz.

Olmaz çünkü gidişin hiçbir boşluğu doldurmaz.

Hem öyle kolayına kaçarak arkamı dönüp nasıl gideceksin? Hz. Musa'nın, Hz. İbrahim'in, Hz. İshak'ın, Hz. Yakup'un, Hz. Yusuf'un, Hz. Davut'un, Hz. Süleyman'ın, Hz. Yahya'nın, Hz. İsa'nın ve pek çok peygamberin hatıraları buna izin vermez.

Hz. Peygamber'in, Cebrail'in rehberliğinde Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya getirilişini ve oradan da semaya yükselişini düşünsene. Hacer-i Muallak'ın yanından öylesine geçip gitmek kolay mıdır?

Geçmişin derin izleri her yanda gün gibi belirgindir. Hangi yana baksan Kudüs'ün hüznü mabetlerini, namazgâhlarını, şadırvanlarını, medreselerini ve kederli ufkunu görürsün.

Hem Kudüs gibi bir yârin hasretiyle yanan âşıkların derdini, bu peygamber diyarının taşına toprağına akse-den simaları ve göğe bırakılan sözleri nasıl yok sayacaksın? Sayamazsın; çünkü ruhları aydınlatan, sessiz bir düşüncenin ıssızlığında durmadan genişleyerek seni kendine bağlayan bir ışık başucunda yanar durur.

Üstelik öteden beri çıgıllara karışan yüreğin, sükûna ulaşmak isteyen bir alaca kuş gibidir, kanat çırpmadadır devamlı. Üstelik unutuşlar, ıslak bir örtü olmuş üzerine yapışıp kalmıştır. Üstelik duaların ılık nefesinden, kelimelerin en cana yakın yanlarından, bakışların şifa bahşeden muhabbetinden çoğaltarak göğüs kafesine doldurduğun sonra da hüznü vaktilere armağan ettiğin düşüncelerle gözlerini yere bırakmışsındır. Hangi yana dönsen şiddetin güçlü tesirinde kalmış yüzler görürsün, çaresizliğin

eteğine sığınmış bıçareler görürsün. Ağlayan masumların şehridir Kudüs, gözlerinden sancılı yaşların aktığı- nı görürsün. Kudüs'tür, Gazze'dir, Ramallah'tır, Cenin'dir... Annedir, babadır, eştir, evlattır, arkadaşdır... Nihayetinde ölümü görürsün.

Bu tekerrür eden kötülük, bu tebelleş tuğyan... Bizi böyle umarsız bırakan bu mu yoksa?

Ama çocuklar var dışarıda. Bir ışık yaksak diyorum onlara. Fosfor bombalarından, sis bombalarından, ses bombalarından, kısa ve uzun namlulu silahların gazabından kurtarsak onları. Şiddetin yakıcılığından çekip alsak. Onlara şimdiye kadar duymadıkları şiirler okusak, hikâyeler anlatsak kimselerden işitmedikleri.

Gözlerine baksak ölümü bekleyen çocukların. Ellerine baksak. Dahası yüreklerine baksak.

Bilirsin ki her çocuk günahsızdır. Bak kaç günahsız bekliyor yanı başımızda! Kaç bebek katledilmiş, kaç çocuk toprağına düşmüş. Ölüm yağarken Gazze'nin semalarından, kaç cümle boğazında düğümlenmiş de yarım kalmış.

Bak kaç ülke kendi içinde yanıyor, kaç şehir yerle bir, kaç insan insana hasret, düşün ki kaç çocuk gülmeyi unutmuş!

Çocuk dediğin gülmez mi hiç, el kaldırılır mı çocuğa, vurulur mu, kurşun sıkılır mı hiç? Çocuk dediğin çocuk- tur işte sabidir, masumdur, öldürülür mü hiç?

Sanki kelimelerde karşılığı olmayan zamanlara hüküm giymişiz. Bir yüz­süz uygarlığın müebbet esiriyiz ve

kendine mahsus acılarımızla avunma- dayız hâlâ.

İçimizde barınan yanımızla umut ederek beklemişliğimiz var, bunca mazlumun ahına alışmışlığımız var. Allah'ım ne de çok tükenmişliğimiz var!

Tekrar edip duran ağırlı düşüncelerle biraz sükûnet deriz. Sonra bakarız birbirimizin gözlerinin en tenha yerine, bir insan nasıl bu kadar hiç olur deriz.

Kıyısından bir türlü ayrılamadığımız başka bir acıdır bu.

Bu onursuz suskunluklar mı yürek yarası olacaktı bize?

Yanımızdan yöremizden bizi çekiştirip duran ne varsa daha fazla kök salmadan bir ışık yaksak diyorum çocuklara.

O zaman ak saçlarını kınaya doyurmuş kadınların dilinden kadim dualar yerini bulacak. Kalplerimiz birbirine iyice ısınacak, biz de kendimizi bulacağız. Çocuklar oyunlarına geri dönecek. Güneşin doğduğunu söyleyecek ak sakallılar; toprağın bereketlendiğini, limon ağaçlarının tomurcuğına durduğunu, zeytin yapraklarının yine ipeksi renkleriyle parlamaya başladığını söyleyecek. Kuşlar yine mavi gökyüzünde kanat vuracak. Açacak ve bir mücevher sandığı gibi görünecek Kudüs'ün çiçekleri.

Şimdi mazlumun duası, yetimin, öksüzün hakkı için alını yere rapteyle.

Gök kapıları açılsın diye uzat secdelerini.

Bunca çaresizliğin arasında sığınağı- mız ve şahidimiz secdelerimiz olsun.

OLAY YOKSA DAĞILALIM MI?

emin urdamur

Olay, bir öyküyü yazarken gün-ln almamız gereken totem midir? Olaysız yk gerçekten olmaz mı? Olay, insanı ayakta tutan omurga gibi kurmacayı ayakta tutan yegne iskelet midir? Onsuz hiçbir anlatı ayakta duramaz mı?

Bu soruları sorduğumuz anda kendimizi sorunlu bir bölgede, sanatçı ve teorisyenleri ikiye ayıran bir fay hattının üzerinde buluruz. Gerçi teorik tartışmalar sanatçının canını sıkır ama istikametini belirleyemez. Söz gelimi Edip Cansever'i giirden uzaklaşp öyküye yaklaşmakla itham edenlerle şule Gürbüz' öyküden uzaklaşp felsefeye yaklaşmakla itham edenler aynı hatayı yapar ve temel bir meseleyi göz ardı ederler. Andr Green'in veciz, veciz olduğu kadar cesur ifadelerini alıntılamanın yeri geldi kanaatimce: "ok büyük yazarların önemli bir kısmının en temel kaygısı edebiyat değildir. Edebiyat, zihinsel uğraşlarının hakiki nesnesi olan ruh içi gerçekliklerinden bir şeyler iletmeyi denemek için bir araçtır (başka araç bulamamışlardır)."¹ Bu savı güçlendirmek için Mevlana'yı, Goethe'yi, Dostoyevski'yi, Tanpınar'ı ve artık bu listeye rahatlıkla ekleyeceğimiz bir isim olarak şule Gürbüz' ve bu isimlerin edebiyatla kurduğu ilişkinin temelinde yer alan meseleleri hatırlamak yeterli olacaktır. Sanatçı sadece neyi, nasıl anlatacağını değil neyi, neden anlatacağını seçmekte de özgürdür. Hatta bu ikincisi, onun sanatla neyi murat ettiğine dair

varoluşsal kompozisyonun omurgası olacağı için daha hayatidir.

İnsan hayatı görünür cephesi itibarıyla sadedir; bu yanıyla birbirine benzeyen evrensel bir parodiyi andırır. Hikye ruhun, bilincin, bilinçaltının karmaşık aynasında hayat bulur. Sıradan şeylerin anlam kazanması, ontik olanın ontolojik olanla, somutun soyutla, tekilin oğulla karşılaşması ve bu karşılaşma esnasında ortaya çıkan girişik, çapraşık durumun ya da Necip Fazıl'ın ifadesiyle "girift" vaziyetin tazyikiyle vücut bulur.

Necip Fazıl'ın *Bir Adam Yaratmak* eserinde kahraman Hüsrev, sıradan şeyleri girift hle getiren sanat anlayışına değinir: "Bir kahraman düşünün! Dünyada atlatmadığı tehlike kalmamıştır. Ne korkulu işleri kendi iradesiyle doğurmuş, kendi iradesiyle yenmiştir. Bir gün bu adam evinden çıkarken ayağı bir taşa takılır, düşer ve ölür. (...) Basit bir sebebin üstünde kocaman bir azap ve cinnet binası kurayım dedim. (...) Tesadflerin kim bilir nasıl ve nereden idare edilen son derece girift ve içinden çıkılmaz bir riyaziyesi vardır. (...) Ben hadiseleri çok girift bulan bir insanım."²

Bu durumu açıklamak için şaban Sağlık'ın bize hatırlattığı kavram "kronotop"tur. Zaman anlamına gelen krono ile mekn anlamına gelen top (topos), kronotop terkibiyle "zaman ve meknın birlikteliği"ni ifade eder. İnsan bu birlikteliğin öznesidir. Ama

Öykünün ortaya çıkması zaman ve meknda yani kronotopta bir değişimin, zlmenin, bozulmanın vuku bulmasını gerektirir. Mihail Bahtin'in ifadesiyle "kişi, istediği zamanda istediği yerde" ise kronotoptan söz edilebilir. Eğer kişi, "istediği zamanda istediği yerde bulunmazsa" kronotopun bozulma hli gerçekleşmiş demektir. yk tam olarak bu noktada başlar. şaban Sağlık, kronotopun sadece sanatta değil, insan hayatında da var olan bir duruma tekabül ettiğini, hayattaki kronotopa "yaşanan öykü", sanattaki kronotopa ise "yazılan öykü" denilebileceğini söyler. Ona göre yaşanan öykü dış görünüşündeki basitlik yüzünden "parodi"ye, yazılan öykü ise "kurgusundaki karmaşa" sebebiyle varoluşculuğa denk gelir. Sağlık, Bahtin'in kronotop teorisini açıklarken bizim dünyamızdan mi-saller verir. Hz. Adem'in Hz. Havva ile cennette bulunması kronotop hli, Hz. Adem'in şeytanın kışkırtmasıyla yasak meyveyi yemesi ve cennetten çıkarılması kronotopun bozulması durumudur. Sazlıktaki kamış doğal ortamında mutluyken kronotop hlindedir. Kamışın sazlıktan uzaklaştırılıp iinin oyulması ise kronotopun bozulmasıdır. Vuslat kronotop, hasret kronotopun kaybidir.³ Hikye ayrılıkla, kronotopun bozulmasıyla başlar. Tolstoy'un muhteşem romanı *Anna Karenina*'nın giriş cümlesi de bize aşağı yukarı aynı şeyi söyler: "Mutlu aileler birbirine benzerler, her mutsuz aileninse kendine özgü bir mutsuzluğu vardır."

Bu ifadeyi, yazımızın akışına hizmet edecek bir hâle getirebiliriz: Mutlu aileler bizi parodiye, mutsuz aileler ise öyküye götürür. Nitekim öykü, aynılıktan değil kendine özgülüğünden doğar. Kaldı ki yazarı yazmaya sevk eden duygusal ivme, ondaki ruhsal huzursuzluğun da dışı vurumudur. Mesele ile sanatçı arasındaki temas/sürtünme, eserin tetikleyici enerjisini üretir. Gerisi, sanatçının bilinç düzeyi ve hayal gücüyle boyutlanacaktır.

Şimdi baştaki sorumuza dönelim. Kronotopun bozulması için olaya mı ihtiyacımız vardır? İnsan evindeyken kendini gurbette hissedemez mi? Veya gurbetteyken evinde? Duygusal dalgalanmalar, ruhsal savruluşlar, anlam arayışları hatta anlamsızlıklar da kronotopun bozulma hâli değil midir? İnsan hayatı, onun sadece kameralar tarafından algılanabilen hareketlerinden ibaret midir? Kameraların sağlıklı adımlarla yürürken kaydettiği bir kadın, hâletiruhiyesi itibarıyla yerlerde sürünüyor olamaz mı? Ya da bankta oturup dingin denizi seyreden bir gencin kalbinde kıyametler kopamaz mı?

E. M. Forster (1879-1970), edebiyatın gösteriye dayalı sanatlara karşı avantaja sahip olduğunu ifade ederken tiyatroyu örnek verir. Tiyatroda sadece görülebilen, somut ortam aktarılabilir. Kişilerin mutluluk ve üzüntüleri eylemle ortaya konulmak durumundadır. Aksi hâlde varlık gösteremezler. Oysa edebiyatta anlatıcı, kurmacanın “hem kişileri hakkında bilgi verebilir hem onların ağzından konuşabilir hem de kendi kendilerine konuştukları zaman

okuyucunun onları dinlemesini sağlayabilir. Elinde, kişilerin aklından geçen düşünceleri gösterme olanağı vardır; dilerse düşünce düzeyinden daha derinlere inerek bilinçaltına” kadar gidebilir.⁴

Bu derinleşme imkânı dilin genelinde söz konusudur. Gündelik hayatımızda davranışlarımız bizim gerçek kimliğimizi, düşüncelerimizi ve duygularımızı her zaman ele vermez. Hatta eylemlerimiz düşüncelerimizi örter bazen. Söz gelimi Cemal Süreya’ya dair fikir edinmek istesek

ansiklopedilerde sayfalar dolusu bilgiyle karşılaşırız. Ama şairin yıllar önce katıldığı bir televizyon programında kendisini anlatırken, “1931 yılında doğdum. 1937 yılında annem öldü. 1944 yılında Dostoyevski’yi okudum. O gün bugündür huzurum yoktur. Biyografim bu kadar.” dediğini duyduğumuz anda, hakkında edindiğimiz biyografik bulguların hepsinden daha derin bir bilgiyle karşılaştığımızı anlarız. Şairin psikolojik biyografisi, onun yapıp ettiklerinin en temel parça-

sıdır. İnsanı anlamak ve anlatmak için her zaman görünenin ötesine ihtiyacımız vardır.

Evet, modern öykü tahkiyenin çocuğudur ama geride bıraktığımız yüzyıl boyunca bir öykünün dille, duyguyla, monologla, muhasebeyle, bilinç akışıyla, imgeyle, göndermelerle, mektupla, günceyle ve daha pek çok yöntemle anlatılabileceği, inşa edilebileceği görülmüştür.

Anlatının insanın içine doğru derinleşmesinde bireyselleşme kadar psikolojinin keşfinin de payı vardır elbette. Öyküde olayı bir dizi dışsal göstergelerde, hareketlerde aramak, en azından sadece buralarda aramak demode bir meraktan öte anlam taşımaz. Aslında son yüzyıl içinde öykü pek çok kuramsal yargıya karşı kendi özerkliği için ilan etti. Kaldı ki bir öykünün diğer türlerden ne kadar yararlanacağı sorusu, kolayca cevaplandırılacak bir soru değil. Ömer Seyfettin öykülerinde anılarla karşılaşırız. Sait Faik öykülerinde kendimizi deneme okurken buluruz. Rasim Özdenören'in öykülerinde birdenbire mısralar yağmaya başlar. Wolfgang Borchert'in öykülerinde imgeler altında âdeta eziliriz. Kafka ve Buzzati baştan sona alegoridir.

Ama bu isimlerin de zaman zaman olaya başvurduğunu, olayı tümünden gözden çıkarmadığını unutmamak gerekir. Bazen davranışların aktarımı, kahramanın iç dünyasını yansıtmak için en doğru yöntem olur. Olay örgüsü, okurun zihninin dağılmasını önleyen, onu metne bağlı tutan unsurlardandır. Pek çok metin olay örgüsüyle ayakta durur. Ama bir anlatının kendi başına, kendi imkânlarıyla, kendi derdiyle dimdik ayakta durabileceğini, bu hâliyle de öykü olmaktan herhangi bir şey kaybetmeyeceğini biliyoruz. Olay örgüsünün ikincil değer taşıdığı, dağınık veya silik kaldığı öykülerde hâliyle okuru sarp bir yokuş bekleyecektir. Yazar burada bir karar vermiştir.

Belki de risk almıştır demeliyiz. Öyküde olayların serim, düğüm, çözüm şeklinde belirleneceğine dair yaygın kanaatin modern ve postmodern öykü teknikleriyle geçersiz kılındığını; özellikle bilinç akışı yönteminin sunduğu anlatı tekniğinin öyküde bir devrime, içe doğru bir istihaleye yol açtığını akıldan çıkarmamak gerekiyor.

Modern öykü yüzünü insanın içine döndüğü günden beridir, aslında hikâyeye ilgili bütün kuralları altüst etti. Virginia Woolf'un, "İnsanın tabiatı 1910'larda bir değişime uğradı." sözünü modernist kurmacanın sezgisel işaret fişegi kabul edebiliriz. Woolf'un haber verdiği değişim, geride kalan yüz yıl boyunca edebiyatın önceliklerini güncelledi.⁵ İnsanın içinde derli toplu, açık, anlaşılır bir serüvenin bulunmadığını kendi hayatlarımızdan biliriz. Bu açıdan son yüzyıldaki öyküleri "dağınıklıkla" itham edenler farkında olmadan insanın iç dünyasını eleştirmektedir.

İster zihinsel, ister duygusal, ister kurgusal yanı ağır bassın, bir öykü devrim ihtiva etmelidir. Bu devrimin, fiziki bir aksiyonu içine almakla birlikte onunla sınırlı kalmaması, zihinsel uğraşları, duygusal savruluşları, kararsız adımları, ölçsüz duyguları, istikrarsız düşünceleri de kapsaması, kısacası insana dair en geniş anlamıyla eylemi ihtiva etmesi beklenir. Devinim bazen bir zeytin tanesinin parıldadığı kahvaltılık sofrasının betimlemesiyle başlayıp bitebilir, hayatın cıvı cıvı aktığı bir sokağın resmedilmesiyle aktarılabilir, kendi düşüncelerine saplanıp kalan bir kahramanın monologuyla tezahür edebilir. Virginia Woolf'un "Duvardaki İz" öyküsü ile Sait Faik'in "Mektup" öyküsü olaysız ama devinim sayesinde ayakta duran öykülere en güzel örneklerdir.

Kimileri bu öyküleri çatışmadan yoksun bularak eleştirebilir. Devi-

nim mutlak çatışma değildir. Bazen hiçbir olay ve çatışma olmadan da kurmaca işler. İşleyebilir. Hayatın merkezinde çatışma bulunduğunu, bu yüzden hikâyelerde önemli tek şeyin çatışma olduğunu düşünenlere itiraz eden Ursula K. Le Guin, "Hayatı bir savaş alanı olarak görmek dar ve Sosyal Darwinci bir bakış açısı, ayrıca gayet de maskülen bir yaklaşım. Çatışma elbette hayatın bir parçasıdır, onu hikâyelerin dışında tutmak gerektiğini söylüyor değilim; sadece hikâyelerin tek hayat damarının bu olmadığını söylüyorum. Hikâyeler farklı farklı bir sürü şey hakkındadır."⁶ der.

Bütün bunları hatırlamamızın nedeni, kuramsal belirlemelerin yazar adayı için pek de anlam taşımadığı gerçeğine ikinci kez işaret etmektir. Yazmak, sınırlarla başı hoş olanların tuttuğu, kaçınılmaz olarak tutması gerektiği bir yoldur. Her öykü kendi kurallarını da inşa eder. Nurdan Gürbilek'in son kitabı *Örme Biçimleri*'nde "Her deneme, denemeyi yeniden tanımlar." diyor. Denemeden daha tinsel bir tür olarak öykü için de bu ifadeyi pekâlâ kullanabiliriz: Her öykü, öyküyü yeniden tanımlar.

1 André Green, *Yazı ve Ölüm*, Çev. Nesrin Demiryontan, Metis Yayınları, İstanbul: 2018, s. 26.

2 Necip Fazıl Kısakürek, *Bir Adam Yaratmak*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul: 2014, s. 44-45.

3 Şaban Sağlık, *Hikâye Anlatı-Yorum*, Hece Yayınları, Ankara: 2014, s. 22, 23, 27.

4 Hakan Sazyek, *Roman Terimleri Sözlüğü*, Hece Yayınları, Ankara: 2023, s. 30

5 Hasan Boynukara, *Modern Eleştiri Terimleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul: 1997, s. 27.

6 Ursula K. Le Guin, *Yazma Üzerine Sohbetler*, Söyleşi: David Naimon, Çev. Özde Duygu Gürkan, Metis Yayınları, İstanbul: 2020, s. 40.

- 1 "Ömür dediğin..." diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?**
Ömür dediğin eşsiz bir akış, zamanda yolculuk, geldi geçiyor...
- 2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey...**
Merhamet, gönüldaş, musiki.
- 3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?**
Dedemin kahve değirmeninden gelen kavrulmuş kahve kokusu.
- 4 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne yapmak isterdiniz?**
Müzehhibe olmak isterdim.
- 5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?**
Dürüstlükten taviz vermediği için.
- 6 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen?**
Babam.
- 7 Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız?**
Doçentlik mülakat sınavına ilk girişimde kazanamadığım ibretlik gün.

- 8 Mevsimlerden hangisi?**
Şüphesiz sonbahar.
- 9 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?**
Sevgili Peygamberimizin hicretini.
- 10 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru?**
Zulme karşı nasıl sessiz kalabiliyorlar?
- 11 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?**
Yalnızlaşmak.
- 12 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?**
Birkaç zalim idareciyle hesaplaşmalarım.
- 13 Ruhunuzda iz bırakan biri?**
Rahmetli hocam Ali Osman Koçkuzu.
- 14 En sevmediğiniz özelliğiniz?**
İşimin özel hayatımı işgal etmesine izin vermem.
- 15 Ruhunuz nereli?**
Birgili.
- 16 Gözünüzü kapattığınızda duyduğunuz/duymak istediğiniz o ses?**
Annemin sesi.
- 17 Geçerken gördükleriniz...**
Kitabın kıymeti, insanın acziyeti, Allah'ın sanatı.
- 18 Bir notunuz var mı?**
Vaktimiz varken iyiliğe daha çok yatırım yapabilmeyi diliyorum.

AYAKÜSTÜ SORULAR?

ATEŞTE KELEBEKLER SÖNMEYİ BEKLER

HÜSEYİN AKIN

Dış kapının çıkışı hafifçe açıldı. Çıkışın yayları paslanmış olmalı ki açılır açılmaz çocuk ağlamasına benzer ince bir ses kapladı bahçeyi. Sonbahar mevsiminin bütün güzellikleri dört bir yana yayılmıştı. Bir tek “Kanlıcanın ihtiyarları eksik bu bahçede.” diye takıldı Nesrin Hanım ağaç diplerindeki sararmış yaprakları toplamakla meşgul Bahçıvan Ali’ye.

Bahçıvan Ali, konuşmayı pek sevmeydi. Kafasını kaldırıp iki elini yana saldı. Bu hareketiyle “Ne yaparsın, elimizden ne gelir, gidenler gitti.” der gibiydi. Elinde çiçek sulama ibriğiyle bu mevsimde geçip giden yeşillığe inat kadife çiçeklerini sulamakla meşguldü. Üst mahalleden birileri yine anız yakmış olmalıydı, duman neredeyse avluyu aşmış arsızca evin içine doğru giriyordu. Sis olsa durur durur çiğ tanesine dönüşüp giderdi ama bu dışarıdaki dumanı nereye kadar kovalayabiliriz ki, diye düşünmeden edemedi. Bir eliyle burnunu tutarak gözlerini Bahçıvan Ali’den yana çevirdi. Onun bulunduğu fidanlık tarafına duman hiç uğramamış gibiydi. Kasımpatı, kamelya, hercai menekşe ve biberiyeler anız ateşinin geniz yakan acı dumanına inat sanki koyu bir sohbete dalmışlardı. Daha yamaçtan aşağıya inmeden, dumanı kokusundan fark eder etmez arıdan çekirgeye, karıncadan kelebeğe

bütün hayvanat fidanlıkla fundalık arasında dolanıp durdu.

Nesrin Hanım’ın yirmi beş yıllık kocası Hayırhah Mustafa ne olmuşsa olmuş, bir iki sene içerisinde Hayta Mustafa’ya dönüşmüş, o günden bugüne de evin barkın pek bir tadı kalmamıştı. Çocuklarından biri kasabada lise son sınıfta okurken ondan altı yaş büyük ağabeyi ise Ankara’da veterinerlik fakültesini bitirip bir hayvan kliniğinde çalışmaya başlamıştı. Hayırhah Mustafa yani namıdiğer Hayta Mustafa bağ bahçe işlerinden inşaatçılığa, hayvancılıktan pazarcılığa kadar elinden birçok iş gelen bir adamdı. Çok verimli meyve bahçeleri vardı, otlakları ve bostanları vardı. Kendisi köyde yokken eşi tek başına bu kadar işle uğraşamayacağı için eşinin yeğeni Ali’yi bahçıvan olarak tutmuştu. Nesrin Hanım, o kadar işin içinde kocasının son günlerde Dellal Hamza namı, dağlı bir adamla ahabpılık kurduğunu, onunla ceylan ve geyik avlayarak bol bol günaha girdiğini bilmez değildi. Ne zaman kocasının bu işleri aklına gelse “Hadi neyse...” der ve gerisini getirmezdi. O, kocasının geçmiş yıllarda yaşadığı düzenli hayatının bir ödülü gibiydi. Ceylan ve geyik avcılığını ne kadar içine sinmese de görmezden gelebilirdi. Fakat Nesrin Hanım’ı endişelendiren, Dellal Hamza ile yola çıkanın yolda kurtla, çakalla,

haramiyle karşılaşma ihtimaliydi. Korktuğu başına da gelmişti. Kocasını endemik bitki kaçakçılığından arazi gasbına, horoz yarışından tefeciliğe kadar bir sürü kirli işe bulaşmıştı. Dellal Hamza, çok kısa zaman içerisinde Hayırhah Mustafa’yı Hayta Mustafa’ya dönüştürmekte hiç zorluk çekmemişti. Köydekiler Hayırhah Mustafa’nın bu değişimine bir anlam veremiyordu. Genç olsa anlaşılır, genç genci ayartır; ama elisini aşmış adamın kendisi gibi bir adamdan etkilenip huzurlu hayatını bırakmasına, karanlık sokaklarda geziyor oluşuna akıl erdiremiyorlardı. Dellal Hamza’ya gelince köy bir tarafa tüm kasaba halkı bile onu çok iyi tanırdı. Kendisinden ne vakit söz açılrsa herkes cümle kurmaya üşenir ve sadece “Allah onu ıslah etsin!” deyip geçerdi.

Köyde Dellal Hamza ile ilgili kimse konuşmaya cesaret edemese de kasabada yediden yetmişe herkes onun serüvenini anlatmakla bitiremezdi. Karıncayı incitmez, kediye pist, köpeğe hoşt demez, su içerken yılanı bile dokunmaz, attığı hiçbir taş bir kuşun canını yarmaya hizalanıp hedeflenmiş değildir, örümceğin yuvasını bozmaz, kurbağayı ürkütmeye kalkmaz ve kalp kırmaz birinden bahsedilecek olsa ilk akla gelen bizim Hamza olurdu. Ta ki ramazan gecelerinde köy köy dolaşan bozacılarla tanışmaya kadar. Kasaba hal-

**İnsanın insana
yaşattığı yaz da
olabilir kış da.**

kının anlattığına göre Dellal Hamza teravihten sahura kadar hiç uyumaz köyün dibek yanı mevkiindeki düzlükte dost, ahbapla koyu muhabbete daldardı. Uzak köylerin birinden, bu kadar kalabalığı fırsat bilen Bestam adında bir bozacı gevezeliği ile Hamza'nın muhabbetini kazanmış ve bir süre sonra da yedikleri içtikleri ayrı gitmeyen iki kafadar hâline gelmişlerdi. Bu ahbaplıkta hep Bozacı Bestam konuşuyor Hamza ise sessizce dinlemekle yetiniyor ya da her söyleneni kafasını sallayarak onaylıyordu. Hamza'nın bu birdenbire gelişen biçimsiz arkadaşlığına şaşırانlar, onunla karşılaştıklarında buna hiç anlam veremediklerini ifade eden sözler söylüyor bir taraftan da yılların Hamza'sını bu hâllere düşüren sebebi anlamak için fırsat kolluyorlardı. Hatta köyde Hamza'nın gece vakti Bozacı Bestam'ın peşine takılıp “Booooooooooooo-zaaaaaaaaaaaa!” diye inişli çıkışlı yırtık bir sesle bağırdığını görenler şaşkınlıklarını gizleyemeyip huy mu meslek mi değiştirdiğini sormadan edememiş, “Yahu Hamza, biz seni yürekli, eğilmez bilirdik. Meğer sen çürük bir dal imişsin. Bozacının yanında senin işin ne anlamadık. Yoksa bozacının şahidi şıracı dediklerinden misin?” diye onu paylamaya bile kalkmışlardı. Neyse ki Hamza o vakitler daha dellallığının acemi birliğinde olduğundan cevap verip hırgür çıkarmamıştı.

Bahçıvan Ali, teyzesi Nesrin Hanım'ın maruz kaldığı durumu görüp çaresizliğine üzülse de bunu belli etmemeye çalışırdı. Gerçekten de olumsuz şeyler hakkında uzun uzun konuşmanın, bu olumsuzluğu sağa

sola yaymanın dışında hiçbir faydası yoktu, o bunun farkındaydı. Teyzesinin yanında kocası hakkında olumsuz konuşmayı doğru bulmuyordu. Bu yüzden ne zaman Hayta Mustafa meselesi açılrsa mesellerle daha genel konuşmayı tercih ederdi. “Büyük ve iri dallar her zaman zayıf ve çelimsiz dalları ezerler.” gibi bilgece benzetmeler yaparak dolaylı yoldan eleştirmeyi daha uygun görürdü.

Yeğenin ağaçlarla ve çiçeklerle sohbet eder gibi meşguliyetini gördükçe onun ruhunun nasıl bu kadar temiz kaldığını daha iyi anlayabiliyordu Nesrin Hanım. “Gül tutan elde gül kokusu kalır.” diye izah ederdi bu tantanasız, huzur tadındaki hayatı. “Yetişkin insanların rotayı şaşırmaları çok hazin bir durum olsa da her insanın yönünü karartan karanlık farklı farklıdır.” Sanki yeni filizlenen sebzelerin, çiçeğe durmuş ağaçların ve adını yapraklarına işlemiş çiçeklerin sorduğu soruları cevaplıyor gibi tane tane konuşurdu. “Bakar mısınız?” derdi teyzesine önündeki lalenin mahcubiyetten eğilmiş boynunu gösterip: “Bu lale çiçeği Yaratıcıya sorduğu sorunun aynısını şu an bana soruyor, ‘Benim boynum neden eğri?’ diye. Ah, diyorum ona, boyun eğrisi kalp eğrisinden evladır, insan insanı bozar, lakin nebatat kendi aralarında ahenk ve uyumun şarkısını söylerler. Şu çiğdem çiçeğindeki kendini beğenmişliğe bak; Çiğdem der ki ben elayım / Yiğit başına belayım / Her çiçekten ben âlâyım / Benden âlâ çiçek var mı? Sümbül boyunun uzunluğuyla, nevrüz nazlı oluşuyla üstünlüğünü söylüyor gibi görünse de aslında hep birlikte bir bahçede oluşturdıkları

güzellik şölenini ve renk cümbüşünü dile getirmekten başkaca maksatları da yoktur. Çiçektir bu, açacaktır ve açar. Kimi zaman da soruyu biz sorarız bahçedeki börtü böcek, ağaç ve çiçek bir cevaba hazırlanır gibi tetikte durur. Sorunca da Yunusca sorarız: Sordum sarı çiçeğe, evlat kardeş var mıdır? / Çiçek eydür Der-viş Baba, evlat kardeş yaptırır.”

“İnsan çeşit çeşit, yer damar damar.” Bu hakikati en iyi Bahçıvan Ali biliyor. İnsanın insana yaşattığı yaz da olabilir kış da. Tabiattan ruhumuzu besleyen meyveleri de devşirebiliriz. Doğa, insana kaybettiği doğasını hatırlatır. Uzak gurbeti, yakın samimiyeti, gözyaşı iyi niyeti, pişmanlık aciziyeti, ölüm nihayeti... Neyin görüş alanında olursa insan, onun etkisinde olur. Kör ile yatmışsanız, şaşkı kalkma ihtimaliniz yüksek olacaktır.

Bahçıvan Ali teravih sonrası Dibek Yanı denilen yere çağrılmasına rağmen gitmemişti. Gayet iyi biliyordu ki hem orucun sükûta dayalı enerjisi düşecekti hem de orada konuşulanlar ister istemez mübarek ramazanın ruha fısıldadığı mesajı unutturacaktı. Bahçe duvarının kenarında, çeşmede ellerini yıkarken hemen arkasında sırasını bekler gibi dikilen alacalı kediyi Nesrin Hanım’a işaret etti: “Bu el kadar hayvan bile işitene ve de anlayana neler söylüyor!”

Nesrin Hanım, yeğeninin ne diyeceğini merak ederek duraksadı. Bahçıvan Ali, kedinin diline değmeden yüzüne akseden anlamı tercüme etti: “İnsan insanın yurdu olması gerekirken kurdu olmuş ne yazık! Bir de biz

kedilere baksalar keşke. Kedi kedinin kardeşi, insanın ise dostudur.”

Alacalı kedi, Bahçıvan Ali’nin sözünü onaylarcasına oradan uzaklaştı. Kediceden nasıl bu kadar muntazam bir çeviri yapabilir bir insan, demeyin. Nasıl Süleyman’dan içre bir Süleyman varsa kuş diline vâkıf, Bahçıvan Ali’den içre de bir Bahçıvan Ali vardır elbet! Ne teyzesi Nesrin Hanım ne de köyde bir başkası aslında onun nüfustaki kimliği ile hayattaki şahsiyeti arasındaki farkın ayırdına varmıştı. Oysa Bahçıvan Ali, hakikatle mecaz arasında dolaşıp hakikatte karar kılan bir insandı. Düşünce daralması diye çok konuşmaz, yetiştirip derdiği güllerle gül kokusunun işaret ettiği dünyayı, uyku ile uyanıklık, gündüz ile gece, hissetmekle akıl etmek arasındaki âlemi bir kitabın ön ve arka yüzü gibi cemedirdi.

Anız ateşi çoktan sönmüş yerini rüzgârın yangından kaçıracağı çer çöpe bırakmıştı. Nesrin Hanım kaç saattir yaşadıkları bu ot, saman ve kül yağmuruyla karışık fırtınaya anlam veremeyip iki kolunu yana salarak yeğenine sordu: “Bu nedir Ali?”

Bahçıvan Ali, “Her şey kendini o kadar net anlatıyor ki hiçbir şey söylemeye ihtiyaç hissettirmiyor.” diye karşılık verdi.

Nesrin Hanım, “Sana boşuna mı ‘Yol Oğlu Hâdi’ demişler yeğenim, her insanın bir yol olduğunu biz senden duymuştuk.” diye ısrar edince, Bahçıvan Ali teyzesinin ısrarını kıramayıp sözü her zamanki gibi

bir hadisle bağladı. Hiç anız dumanından kaçan ile çiçek tarhlarını dolanıp gül fidanlarını yoklayan insan bir olur mu? İşte biraz evvelki manzara bize bunu çok fasih bir şekilde anlattı. Bu insanlık durumunu Resûlullah bakın etkili bir teşbihle ne muazzam ifade etmiş:

“İyi ve kötü arkadaşın hâli, güzel koku satanla körük çekenin hâline benzer: Misk satan, ya sana güzel kokusundan bir miktar meccanen verir ya sen satın alırsın ya da güzel koku koklamış olursun. Körük çeken kimse ise ya elbiseni yakar ya da körüğün kötü kokusundan rahatsız olursun.”

"...VE AKIL ERMEZ BİR BÜYÜNÜN GÜCÜYLE ÇİÇEK ÇİÇEK AÇAR YÜREĞİN."

s ü m e y y e ö z g e n

Gecenin bitiminde
açtı sabahın kırmızı çiçeği.
Güzel bir düş için
Güzel acılar çekildi.
Wolfgang Borchert

Hayat ölümü kendi bedeninden doğurdu. Ölüm, en çok sevdiği çocuğu hayatın. Birbirini öldüre- siye bir bağla, hayatın içinde ölüm ölümün içinde hayat yaşar. Ve biz; birbirinden doğan, birbirini doğu- ran, eksilen ve çoğalan yüzler... Biz; birbirine karışan, birbirinden ayrı- lan, birbirini ören ve birbirini çözen sesler... Biz; sonsuz değışken yüzle ve sesle dolup boşalan, dolup boşalan ve yine dolan bu dünyaya canlı girip ölü çıkan biz, her birimiz, doğduğu- muz andan itibaren birer müstakbel ölü taşıyırız içimizde. Henüz boşal- mamış göz çukurlarımızda, deriden sıyrılmamış kafataslarımızda, beyni- mizde, kalbimizde, ciğerlerimizde, omurgamızda, kanımızda... Bütün ölümleeri içimizde taşıyırız biz. Besle- yip büyütürüz ve her gittiğimiz yere götürürüz içimizdeki ölümü. Buna rağmen dünyanın en cesur en yü- rekli canlılarıyızdır biz. Çünkü biz, hayatı boyunca ölümü içinde taşı- yanlar, buna rağmen planlar yaparız geleceğe dair, yaşayacağımız sonsuz bir zaman varmış gibi. Bize sabahın tüm aydınlığı vadedilmiş gibi korku- suzca dalarız akşamın içine.

Ve gülümseriz ve severiz vedalar hazır bekliyor olsa da içimizde.

Evlerimizde otururuz, uyuruz gece- leri, göğē bakarız ve yüzeriz göğün altında; arabalara, uçaklara, trenlere bineriz, yürürüz yol boylarınca. Ve biz, ölümü içlerinde taşıyanlar, yaşarız biz, küçük bir avuntunun verdiği mutlulukla bile aklımızdan çıkararak ve kapının dışında bıra- karak içimizde taşıdığımız ölümü. Bunu yapmaktan gocunmayız hiç. Çünkü biliriz, kızıl bir gül gibi açiverdiğinde yaşam çiçeği onun he- men yanı başında belirir mavi ölüm çiçeği. Çünkü acı ve tatlıdır yaşam ve ölümü de kucaklamalıyız yaşam gibi. İçindeki ölüme rağmen cesurca, yüreklice doya doya yudumlamalıyız hayatı. Çünkü yaşam zarafet, ölümse lütuf çiçeğidir; tıpkı Wolfgang Bor- chert'in dediğı gibi.¹

Bir kasım ayının pazartesi günü. Kısacık kesilmiş saçların altında aydınlık bir alın. Zayıfça yüzün ortasında gittikçe incelmış bir bu- run. Nihayet huzura kavuşmuş gibi kapanmış gözler ve çenenin üzerine bir çizgi gibi çekilen mütebessim dudaklar. Etrafında yıldızçiçekleri, ayak ucunda pas kırmızısı, kalbinin üstünde soluk pembe, tabutun siyah örtüsünün üzerinde sarı tomurcuk güller. Yüzü sıra özleminden ya-

pılmış, beyaz giysileriyle beyazlar içinde yatan genç bir adam; genç bir yaşam, genç bir ölüm ve genç bir çığlık: Wolfgang Borchert. Raylar- da iniltiyle dönen teker seslerinin, lokomotiflerden göğē savrulan koyu gri dumanların arasında, bitmek bilmez vedalarla ve coşkuyla varışlar- la insanın hep yolda oluşunu hatırlatan, bu yüzden de daima sevdiği tren yolculuklarının sonuncusunu buraya yapmıştır Borchert. Çok sevdiği annesinin ellerini bırakmak zorunda bırakıldığı için yalnız çıktığı bu yolculuğun hüznüne ve hasta- lığının verdiği bitkinliğe rağmen son bir kez doğrulup pencereden onu yolcu edenlere el salladığı; dostla- rına, doğup büyüdüğü, cephelerde savaşmak için koparıldığı ve şimdi gönülsüzce geride bıraktığı yurduna son kez selam vererek dönmek üzere çıktığı yolculuğunun son durağında, ölümün kollarındadır artık. Kendi içinde yaşamı da ölümü de aynı coşkuyla kucaklayabilen bu genç adama o gün dışarıdan bakan- ların fark ettiğı tek şey mutlaka, onun ölümünün de yaşamının da yakıcı bir çığlık oluşudur.

Savaş başladığında on sekiz bitti- ğinde ise yirmi dört yaşında olan

Borchert hayatının en güzel yıllarını kurban eder savaşa. O, okul sıralarından çekip alınarak kanlı savaş meydanlarına atılmış, henüz oyun çağında toplanmış, tüfeklerle, kanla tanışmak zorunda bırakılmış, gözden çıkarılmış, düş kırıklığına uğratılmış, yaşından önce büyümek ve hayatının geri kalanını hoyratlığa aşına kılınmış bir kalple yaşamak zorunda bırakılmış yeryüzünün bütün bahtsız çocuklarından ve gençlerinden yalnızca biridir. O, bağlanma nedir, yurt nedir, dönüş nedir, kollanıp gözetilme nedir bilmeyen, dünya kadar ölüyü cılız omuzlarımızda taşımak zorunda bırakılmış, sonrasında herhangi bir üzüntü duyamayacak kadar çok acı çekmiş ama ağlamayı asla öğrenememiş yeryüzünün savaş kurbanı bütün çocuklarından ve gençlerinden yalnızca biridir. Kendisiyle birlikte cepheye yollanan yüz binlerce insanın kanının akıp gidişine tanık oluşuyla, bir daha pençesinden hiç kurtulamayacağı korkunç difteri ateşleriyle, idam tehdidi altında bir hücrenin ezici ve bunaltıcı yalnızlığında altı hafta boyunca kapalı tutuluşuyla ve bir kez daha hastalığına ve güçsüzlüğüne rağmen yeniden cephenin en uç kesimine, Rus cephesine yollanışıyla bitiverir onun çocukluğu. Savaş ve zindan hayatının, sonrasında ise açlık yıllarının mahvettiği bir beden ve gencecik bir kalp için hoyrat, örseleyici, cehennemi aratmayan günler ve geceler... Miğferler paslanır, dağılır ordular, uçsuz bucaksız bembeyaz karın üstüne bir leke gibi yüzükoyun kıvrılır bir insan, soğuk karın içinde sıcak kan bir gelincik gibi açar usul usul. Yalnızca ölümler ordusu ayakta karanlık ormanlar

gibi ve güneş, yurtsuz ölümlerin korkunç suskun çılgılığı üzerine doğar. Kazanılsa da kaybedilse de bir savaş, yenilmiştir insan. Borchert için artık bir çılgınlıkla bağırılması gereken hakikat gülebilecekken, ekme yiyebilecekken, anne diyebilecekken bir ağzın, lavantayı koklayabilecekken bir burnun kanla doluşu, bir kenti ya da bir çiçeği görebilecekken gözlerin oyuklarının bir daha hiç açılmamak üzere karlarla kapanıyor oluşudur. Tek hakikat, o korkunç "Niçin?" sorusuna bir cevap bulamadan ölenler için rüzgârın bir daha hiç esmeyecek, yağmurun yağmayacak, ekmeğin pişmeyecek, çiçeklerin açmayacak oluşudur.

Yaşam çiçeğinin sıcak kırmızı rengi ile onun hemen yanında beliriveren ölüm çiçeğinin soğuk mavi rengi arasında yaşadığı bu yıllarda sağlığını, geleceğe dair umutlarını ve diğer bütün renkleri kaybeder Borchert. Bütün anlamları yitirir, "Yok olmanın ve ölümün kıyısında hayatın hiçbir dirilişe çıkmadığının, manasızca hiçliğe battığının rüyasını gördüm ben. Nerede dünyanın anlamı diye sordum bunu hep. Yok mu hiçbir mana? Şüpheyle ve baygın baygın gezindim zaman zaman; ama savaş vardı hep. (...) Hayat nerede? diye sordu solgun dudaklar. Anlam ve sevgi nerede? diye sordu başıboş, şaşkın ruhlar. (...) Ah, etrafta o ka-

dar çok yakınma, o kadar çok soru vardır ki! Yalnızlığın, yok oluşun ve   k    n hiçbir  ı lı ı yok...”² Hayatı, hatta Tanrı’yı sorgular. Bizim neslimizin bildiği tek derinlik içindeki uçurumdur, dediği uçurumun kıyısında r artık Borchert. İ te tam o uçurumun kıyısında ken g rd   bir rüyada, kırmızı yaşam çiçeği ile mavi ölüm  i e inin arasında      bir renk daha belirir hayatında. Dünyanın karışıklı ından hırpalanmamış, narin, parlak bir  i ek a ıverir önünde. Savaş meydanında, uçurumun kenarında her şeyin anlamını, inancını, kurtuluşu ve teselliyi bu çiçekte bulur yeniden. Bu      renk, onu dünyaya tanıtan minik  i e inin, karahindibasının sarı rengidir ve diz   ker önünde: “Dizlerim  i e in önünde e ildi, tüm i ren likler battı ve sonsuz bir güzellik açtı önümde. Ölüm, büsbütün dirili  ve hafiflemeydi; acı, gülücüklerle doluydu, mutluluğun sonu yoktu. Ah sendeki O’nun sonsuzluğu, tanrı  i e i. Sende buldum manayı ve kaybolan hayatı. ...ben onda mutlak kudreti ve a kı buldum, kaybetti im hayattaki evi buldum. Artık bir şey sormuyorum Tanrı’ya; çünkü onu çiçekte buldum. Evet, sabah çoktan solmu  olacak olan ama (...) binlerce kere yeniden  i ek açacak olan çiçekte buldum onu. Artık h l    phelenip yakınabilir miyim?  i ek açtı, yaşadı ve öldü.”³

Savaşın en karanlık zamanlarında, hastalığının en acı verici anlarında bile Borchert’in içindeki güçlü yaşama isteğini artıran, hayata daima derin bir say ı duymasını,  l me de yaşam gibi kucak açabilmesini, insan onuruna yara ır bir yaşam

umudunu daima içinde ya atabilmesini sağlayan şey, rüyasında a an o  i e in sarı rengidir. K t de iyiyi, en koyu karanlıklarda lambayı gören iyimserdir o artık. Sevgi a lı ına rağmen yaşam umuduyla, ekmek a lı ına rağmen paylaşmanın umuduyla dolup ta manın, içimizdeki uçurumların fırtınasının ve u ultusunun derinliklerinde yaşamı duyumsamanın, ateşin tam ortasında durup o canavarı severek mutlu olmaya çalışmanın, r zg rın tam ortasında durup fırtınanın içinden geçmesine izin vermenin ve mutlu olmaya çalışmanın, yağmurun tam ortasında durup damlacıkların bereketine inanmanın, kendini suyun sesine bırakarak mutlu olmaya çalışmanın... Savaşın ve yalanların bütün karanlı ına rağmen her gece güneşi beklemenin, kasım ayının ortasında marta, kar fırtınası ortasında kızgın güneşe inanmanın, yani ki yaşama hem de ölümün ortasında yaşama inanmanın, yaşamı kucaklar gibi ölümü de kucaklamanın rengidir sarı. Her şey anlamını yitirdi inde, sorularımız boşlukta yok olup gittiğinde yine kendi içimizde bulduğumuz, ölümü ta ıdığımız gibi taşından beri içimizde ta ıdığımızı fark ettiğimiz o “cevap”tır. Bu yüzden, sağlığını kaybederek d nd   savaş cehenneminden sonra yazmaya adadı ı iki yıl boyunca yıkım ve umut, ölüm ve yaşam, umutsuzluk ve inanç, yani kırmızı, mavi ve sarı arasında ye erip filizlenir Borchert’in bütün yapıtları.

 i ekten içine dolan ışıkla, yüreğini yeniden dolduran anlamla bütün yükleri, mahk miyetini, yalnızlığını, sevgiye susamışlığını, yirmi iki

ya ının çaresizliğini, yaşadığı zamanı, geleceği hatta dünyayı sıyırıp atar üzerinden ve öylesine  zg rle ir Borchert. Ve rüyasının geri kalanını “Karahindiba” öyküsünde şöyle tamamlar: “Mutlu elleriyle bütün gece tenekeden a ına su kupasına sarılıp bırakmıyor ve uykusunda üzerine nasıl toprak yı dıklarını duyumsuyor. Esmer, canım toprağa alıştırıldığını, derken  i e e d n  t  n  ve bedeninden çiçekler fı kırdığını algılıyor: Gelincikler, hasekik peleri ve karahindibalar; minicik ve g stersiz g ne ler.”⁴

¹ Wolfgang Borchert, *Fener, Gece ve Yıldızlar ve ölümünden Sonra Yayınlananlar*,  ev. Behçet Necatigil-Ay e Sarısayın, Can Yay., İstanbul: 2020, s. 47.

² Wolfgang Borchert, *Bütün Nesirleri:  yk ler, Denemeler, Kaybolmu  Yazılar*,  ev. Burak  .  elik, Hece Yay. İstanbul: 2018, s. 375.

³ Wolfgang Borchert, *A.g.e.*, s. 376-377.

⁴ Wolfgang Borchert, *Ama Fareler Uyurlar Geceleyin*,  ev. K muran  ipal, Yapı Kredi Yay., İstanbul: 2020, s. 28.

GALİBA MUTLU

rumeysa oğuz

G aliba mutluydu

Yanaklarını şişirmiş, fırçaya sürdüğü sabunla yüzünü köpürtüyordu. Karşısındaki eski plastik rafta bir tıraş köpüğü vardı. Rafın tam köşesinde aynaya doğru dayanmış, isminin bir kısmı görünüyordu yalnız: “..RKO” Bir an durdu. Aynaya, aynadaki yüzüne, sonra önündeki tıraş köpüğüne baktı. Gözlerini eğip eski fırçayı, bileklerinden dirseklerine doğru akan sabunlu suları ve avucunda vıcık vıcık olmuş sabunu izledi. Yeniden işine koyuldu; yüzünü köpürtmek. Böyle yapmayı babasından öğrenmişti. Daha başka şeyler de öğrenmişti elbette. Ama en sevdiği, sabun ve fırça ile eski usul tıraş olmaktı. Eline jileti alıp yüzündeki sabunu sıyırmaya başladı. Faullerinde daha dikkatli. Çenesinin üstünü iki kere. Arada jileti musluktan akan suyun altına tutup lavabonun kenarına vuruyordu üç kez. Tık tık tık. Bunu yapmayı da babasından öğrenmişti. Soğuk suyu yüzüne çarptı. Havluyla ensesini ve boynuna dek bütün başını kuruladı. Dudaklarını büzüp sağ avucuyla çenesini sıvazladı. Kendini beğendiğinde böyle yapardı. Sonra ılık alarak çıktı banyodan. Yavaş ve galiba mutlu.

Biraz gergin

Yatak odasının kapısına geldiğinde durdu bir müddet. Elini kaldırıp kapıyı açacak oldu ilkin. Sonra geri döndü. Koridorun diğer ucundaki salona yöneldi. Yarı yolda vazgeçti bundan da. Koridorun ortasında dikildi. Ellerini kaldırıp baktı. Avuç içlerine ve ellerinin dışına. Sonra indirdi. Yerdeki halıda, tam da parmağının ucunda bir çekirdek

kabuğu vardı. Eğilip onu almak için dayanılmaz bir istek duydu içinde. Yere doğru meyletmişken vazgeçip hızla gitti yatak odasına. Kararlı şekilde kapıyı araladı. Gardırobun önüne gelince durdu. Yorulmuşçasına yatağa bıraktı kendini. Açık kapaklardan dolabı izlemeye koyuldu. Yan yana dizilmiş sekiz takım elbise. Siyah, lacivert, kahverengi, tekrar lacivert, mavi, gri, krem ve vizon. Ceketlerin kollarına dokundu. Yan yana dizilmiş sekiz kol. Birini giymesi gerekiyordu. Bir tur daha gezdirdi ellerini. Griye gelince duraksadı. Bunu giyecekti, kararını vermişti. Kalkıp askıya uzandı. Kararlı ve biraz gergin.

Çokça telaşlı

Saatine bakmayı akıl etti nihayet. Sekize on iki vardı. Geç kaldım, diyerek hızlandı. Üzerindeki pijamayı yatağa fırlatıp giyinmeye koyuldu. Beyaz gömleği, gri pantolonu ve ceketini giydi. Ceketin düğmelerini ilikledi. Vazgeçip çözdü sonra. Çekmecede lacivert bir çorap aradı. Topuğu ezilmiş bir tane buldu. Zararı yok, diye düşündü. Çantasını aramaya koyuldu. Salondaki masaya gitti koşar adım. Çantayı kaptığı gibi mutfaka yöneldi. Bilgisayarı tezgâhta duruyordu. Dün akşam bulaşığı toplarken açtığı film geldi aklına. Yarıda bırakmıştı. Filmi yarıda, bilgisayarı tezgâhta, bulaşığı eviyede bırakıp çıkmıştı mutfaktan. Zararı yok, diye düşündü. Böyle düşünmeyi diledi doğrusu. Fakat içine koca bir taş oturmuş gibiydi. Mutfaka vuran ışığa baktı. Güneşin parlaklığıyla perdenin önünde uçuşan tozlara takıldı gözü. Sonra geciktliğini anımsadı. Bilgisayarı çantaya tıktırıp dış kapıyı araladı. Hızlı ve çokça telaşlı.

Yutkundu

Binadan çıkar çıkamaz caddeye attı kendini. Gördüğü ilk taksiyi durdurmayı başardı. Ön koltukla arka arasında tereddüt etti ilkin. Saniyelik bir duraksamadan sonra arkaya geçti. Ön koltuk şoförle sohbet demekti. Oysa konuşacak mecali bulamıyordu kendisinde. Arka koltuğa yığılırcasına bıraktı bedenini. Gideceği yeri söyleyip gözlerini kapattı. Böylelikle gereksiz sorulardan kurtulacaktı. Göz kapaklarını perdeye benzettir bir kez daha. Yalnız yaşamaya ilk başladığında evinin perdesiz oluşu geldi aklına. Annesinin camları görünce ne denli söylendiğini hatırladı. Yalnız bir ay sürmüştü kararlılığı. Annesi, işe gittiği ilk sabah bütün camları çift kat perdeyle kapatmıştı. Alta güneşlik, üstüne tül. Bozulmuş, kavga etmiş, neden diye söylenmişti akşam. Kadın duymazdan gelmişti onu. Zaten hep böyle yapardı. Bildiğini okur, sonra sağır ve dilsiz kesilirdi. Hışım ile çekmişti salonun perdelerini. Neredeyse korniş düşecekti. Yine de sonuna dek açtığı perdeyi indirip atmaya cesaret edememişti bir türlü. Ne annesi oradayken ne de yeniden yalnız kaldığında. Annem, dedi. Kapalı gözlerinin önünde annesi belirdi birden. Elini uzatsa dokunacağını hissetti. Ürperdi. Gözlerini açtı heyecanla. Kırmızı ışıkta bekliyordu araç. Sağa sola baktı annesini arar gibi. Yutkundu.

Ağlamaklı oldu

Kendini toparladı. Yolu izlemeye başladı. Bir içekçinin yanından geçerken durdurdu taksiyi. Koşar adım gidip bir buket nergis aldı. Gelip arka koltuğa oturdu tekrar.

Başını cama dayayıp gözlerini kapattı. Derken garip bir şeyler fark etti. Taksici hiç konuşmaya çalışmamıştı kendisiyle. Ne saygılı adammış, hâlden anlıyor deyip gülümsedi. Selam vermek istedi taksiciye. Anne ve babasını anlatmayı diledi, hiç tanımadığı yabancı birine. Gözlerini kapatıp yan yana düşündü ikisini. Yeniden gözlerini açtı. Tam babam ve annem, diye söze başlayacakken sağa çekti aracı şoför. Gelmişti. İndi taksiden usulca. Elinde nergis, kafasını kaldırıp göğe uzanan ağaçlara baktı. Ağlamaklı oldu.

...

Adam sabah uyanıp eşine seslendi. Banyoya gitti ardından. Üç haftadır dokunmadığı sakallarına baktı. Hâl-buki yıllardır güneşirisi tıraş ederdi yüzünü. Karşısında duran eski plastik rafa dayanmış tıraş köpüğüne uzattı elini. Oğlu gibi tıraş olacaktı bu defa. Sabunla değil köpükle. Tıraş köpüğünün adama dönük kısmında markasının bir bölümü yazılıydı. “..RKO”. Adam kutuyu alıp sağ avucunu açtı, içine beyaz köpüğü doldurdu. Ardından avurtları çökmüş yorgun yüzünü köpükle sıvamaya başladı. Yüzü bembeyaz olmuştu. Gözlerinin içine baktı adam. Bütün yüzü yok olsa dahi gözleri ele veriyordu onu. Gözleri. Yabancı. Sönük. Işıksız. Bakışlarını kendinden ayırıp jileti aldı eline. O esnada eşi kalktı yataktan.

Kadın yabancı gözlerle baktı odaya. Gardırobun açık kapaklarından görünen sekiz takım elbiseye dikti bakışlarını. Siyah, lacivert, kah-verengi, tekrar lacivert, mavi, gri, krem ve vizon. Yutkundü. Salona yürüdü telaşlı. Çok önemli bir şeyi

unutmuş gibiydi hâli. Sıkı sıkıya kapalı perdelerle baktı. Sonra büyük bir hışımla çekmeye başladı tülü ve güneşliği. Neredeyse kornişi indirecekti yere. Nihayet yerdeydi ikisi de. Tül ve güneşlik. Sonra mutfağa gitti kadın. Tezgâhta duran bilgisayara, eviyedeki bulaşığa baktı. Ağlamaklı oldu. Her şey olduğu gibiydi. Dokunulmamış. El değmemiş ve el değmeşiyle ölgünlüğünden sıyrılmış. Canlı. Capcanlı. Üç hafta öncesi gibiydi bütün eşya. Aynı.

Adam tıraşını olmuş kapıya gelmişti. Hadi, dedi kadına. Saatine baktı. Sekize on iki vardı. Geç kaldık acele et, dedi. Evden çıkıp caddeye attılar kendilerini. Yoldan geçen ilk taksiyi çevirmeyi başardılar. Arka koltuğa oturup gözlerini kapadı ikisi de. Biri sağ, öteki sol cama dayadı başını.

Yerine uzandı

Elinde nergis ağaçların arasında yürüdü genç adam. Sıra sıra dizilmiş beyaz bloklara baktı. Kendi yerini aradı. Hâlâ alışamamıştı. Her defasında karıştırıyordu yerini. Blokları saymaya başladı. Üstten alta doğru üçüncü sıra, sağdan sola yedi. Nihayet doğru yere gelmeyi başardı. Nergisi iki avucuyla tuttu. Göğsüne doğru kaldırdı birleştirdiği ellerini. Burnuna yaklaşmıştı çiçek. Kokusu başını döndürdü. Sonra kendine ait bloğun ayak ucuna geldi. Kendini yavaşça geriye bıraktı. Yerine uzandı.

...

Taksici sağa çekti aracı. Gelmişlerdi. Adam ve kadın aynı sükûnetle indiler araçtan. Adımları gökte gibiydi. Yere düşen bir tozun sessizliğinde

kaldırdılar başlarını. Uzun ağaçlara baktılar. Sonra adamın koluna girdi kadın. Gözleri doldu. Hayatlarının en zor yolculuğu gibi geliyordu bu yol her defasında onlara. Neredeydi, diye fısıldadı kadın. Hâlâ karıştırıyorlardı yeri. Üstten alta doğru üçüncü sıra, sağdan sola yedi, dedi adam. Blokları sayarak ilerlediler. Doğru bloğu bulup ayak ucuna geldiler. Bloкта “Şehit Uzm. Çavuş Mehmet T.” yazıyordu. Kadın eğilip topraktaki bir buket nergise baktı. Biz almadık bunu, diye mırıldandı.

...

Genç adam anne ve babasına baktı sevgiyle. Galiba mutluydu. Biraz gergin, çokça telaşlı. Yutkundü. Ağlamaklı oldu. Kalktı anne babasına sarıldı.

Kadın başını kocasının omzuna dayamış nergisleri okşuyordu. Ilık bir rüzgâr esti. Karı kocanın içi sıcacık oldu. Toprağa bir damla yaş düştü. Gökten mi gözden mi göremedi yazar.

Genç adam yerine uzandı.

“...serçenin ölmesinde bile bir bildiği vardır kaderin. Şimdi olacak bir Şey yarına kalmaz, yarına kalacaksa bugün olmaz. Bütün mesele hazır olmakta. Madem hiçbir insan bırakıp gideceği Şeyin gerçekten sahibi olmamış, erken bırakmıő ne çıkar.”

William Shakespeare

"Sesi olmayanların sesi olmayacaksak niye yazıyoruz?"

KADİR DANIŞ

@kadirnasinas Xkadirsinasdanis

Kadir Daniş'e göre insanlar ikiye ayrılır; acıyı yakından tanıyanlar ve diğerleri! *Yeryüzü Blues* kitabında şöyle bir cümle geçer: "Acı kor hâlindeki som altındır, onu avuçta hazla tutabilmek, mangal kadar bir yürek ve senelerdir işletile işletile gıcır gıcır olmuş çelik gibi bir irade ve zarif, rafine bir ruh ister." İşte Kadir Daniş, o zarif ruhları yazar; güneş kavurduğunda bir damla suyla serinleyebilen, lodos vurduğunda küçücük bedenine bir parça bez yeten, ah etse de yaşamaya, hayata tutunmaya devam eden, umudunu kaybetmeyen zarif, rafine ruhlar onlar; körleşmemiş, benliğinin ve maddi dünyanın tutsağı olmamış ince ruhlar...

SÖYLEŞİ
SELMA MAŞLAK

Kadir Bey, romanlarınızın ve yklerinizin ardından yayımladığınız ilk şiir kitabınız *Göge Yükselecek mi Diye Bakakaldığım Akik* raflardaki yerini aldı. “Develeri onlara ver, boyalı camları, sandalyeleri / ben hırkanı isterim” gibi dokunaklı satırlarla Peygamberimiz, Efendimiz Hazreti Muhammet’e sesleniyorsunuz. Naatlarınızın okuru bol olsun, yerini bulsun, kalplerde filizlensin dileklerle başlamak istiyorum. Öncelikle bu kıymetli eserin hikâyesini dinleyelim sizden.

İyi dilekleriniz için teşekkür ederim. İnsanlar, bu kitap çıkınca çok güzel tepkiler verdiler. Ama inşallah Allah ve Resl (s.a.s.) beni daha çok sevindirecek tepkiler vermişlerdir. Eserin arkasında bir aşk hikâyesi var diye umuyorum. Kitabın ilk şiiri olan “Naat Filadelfiya”yı askerde, zor bir anımda yazmıştım. Dizeler bir anda içimden akıp geldi. Uzunca bir süre meselenin sadece o şiirle kalacağını sandım. Ama sonra, yüksek duygular hissettiğim bazı anlarda yeni naatlar geldiğini fark ettim.

“Klasik Türk edebiyatındaki mesneviler hakkında yapılabilecek en iyi tanımlardan biri ‘Osmanlı’nın romanları’ olmalıdır.” diyorsunuz. Kadir Bey, günümüz romanlarından epey farklı olmalarına rağmen mesnevileri bu şekilde tanımlamanızın nedenlerini sorabilir miyim?

Pek çok kişi mesnevilerimizin teknik olarak da romanlara benzediğini düşünür. Hatta bazen “Onlarda roman yokken, bizde vardı.” gibi sözlerle mesnevilerle romanların bir nevi özdeş tutulduğuna şahit oluyoruz. Ben böyle dşnmyo-

rum; mesneviler her şeyden önce şiirdir. Biimce de romanla arasındadır. Ben mesnevilerden “Osmanlı’nın romanları” diye bahsederken aslında “Mesneviler Osmanlı’nın romanları mesabesindedir.” demek istiyorum. Bugün romanla karşıladığımız hikâye anlatma/yazma ve dinleme/okuma ihtiyacımızı eskiden mesneviler karşılardı. Yani mesneviler, klasik geleneğimizde içerik ve fonksiyon açısından roman mesabesindedir.

oğ muharrimize göre hikâye, roman yazmak için atılan ilk adımdır, daha çetrefilli ve hacimli bir konuya geçmeden evvel yapılan küçük denemelerdir. Ahmet Hamdi, Kemal Tahir, Tarık Buğra gibi büyük yazarlarımız da bu sıralamaya uymuştur. Fakat sizde durum farklı işliyor gibi. Henüz yirmi yaşında dört başı mamur, hem fantastik hem polisiye hem de tarihî diyebileceğimiz bir romanla başlıyorsunuz işe. Bunun, bizim bilmediğimiz bir öncesi var mı?

Tabii. Aslında ben de öyküden romana geçtim. İlk romanımdan önce hiç yayımlanmamış bir sürü ykm var. Romancılar doğallığında, oğnlukla bir hacim meselesi olarak işe öyküyle başlıyorlar. Bu bende de böyle oldu. Ama romancı olduktan sonra öyküye dönüşüm hacim meselesinden bağımsızdı; aksine öyküye, öykünün ne olduğunu bilerek döndüm. yklerim kısa romanlar olmasın istiyordum. Roman sanatından ayrı bir sanat olarak gördüğüm öykü sanatının dinamikleriyle çalışmak istiyordum. Bunu büyük duvar resimleriyle piriç üstüne yapılan nakışları düşünerek anlayabiliriz. İki de resim sanatı ama bambaşka işler.

Haldun Taner, bir söyleşisinde “yazar olmadan önce insan olmayı ve insan olmadan iyi yazar olunamayacağını” vurgular. Belki de *Yanlış Bir Leyla* adlı kitabınızdaki “Mutlu Yaratık” isimli bir öykünüz tam da bu konuya denk düşüyor. Orada “cılalı cümlelerin üstündeki nakışlı perdeleri sıyrıp” iyi yazan ama iyi insan olamayan bir edebiyat çevresine ışık tutuyorsunuz. Bu konuda Haldun Taner’e katılıyor musunuz? Yoksa yazıyı, yazarından ayrı mı değeriendirsiniz?

Haldun Taner’e katılmıyorum, dahası onun bu sözünde samimi olduğuna da inanmıyorum. Belki de gençleri iyiye, güzele, doğruya sevk etmek istedi. Yoksa edebiyat tarihinin ahlaksız, kötücül, karakter yoksunu, şerir yazarlarla dolu olduğunu elbette biliyordur. Sırrı faş etmek istememiş. Ben yazıyla yazarını ayırıyorum. Nasıl iyi insanlar, kötü yazarlar olabiliyorsa kötü insanlar da iyi yazar olabilirler.

Yazarlık ve “hayret” arasındaki bağdan konuşalım istiyorum biraz. Kitaplarınızda sık sık kalbinde alışkanlığın nasırını taşıyanlara değiniyor mesela her gün doğan güneşe şaşmayan gafil, aymaz dostlarınıza şaşıyorsunuz. Kadir Bey, yazmak, hayretle mi başlıyor aslında?

Bana öyle geliyor en azından. İnsan şaşırmıyorsa ne yazabilir, tam bilemiyorum. İçinde yaşadığımız dünyayı mimetik bir evrene taşıyacaksa, bana içinde yaşadığımız dünyaya önce yeni bir gözle bakmalıymışız gibi geliyor. Edebiyatın en eski numarası da budur bence; alıştığımız, her günkü addettiğimiz yahut daha önce hiç düşünmediğimiz şeyleri okurun gündemine koymak; onu haberdar etmek, şaşırtmak yahut ona yeni bir bakış sunmak.

“Bir sanatçının hiçbir zaman uzak kalamadığı çocukluğu, bitmeyen bir kaynak gibidir.” diyor Mustafa Ruhi Şirin. Yer-yüzü Blues’u okurken insanın

kalbindeki ince bir teli titreten o dokunaklı romanın, kurgunun çok ötesinde olduğu izlenimine kapıldım. Acaba Mustafa Ruhi Şirin’in dediği gibi gerçek bir kaynaktan mı akıyor o cümleler? Çocukluğunuz konusunda beni ve okuyucularımızı aydınlatır mısınız lütfen? (Umarım yeni bir Gorki’yle karşılaşmıyordur. :))

Mustafa Ruhi Şirin’in dediğine Freud’a atfedilen bir sözle ilavede bulunayım: “İnsan çocukluğunda mahpustur.” Diğer yandan sizi ve okuyucuları da sevindireyim: Hayır, benim çocukluğum çok güzeldi. Tabii ki herkes gibi ben de sorunlar, aksilikler yaşadım; tatlının yanında acı da oldu. Ama genel olarak çok şükür sevgi, mutluluk, rahat ve desteklenme içinde büyüdüm. Fakat bir şeyin zıddını, o şeye bakarak çıkarabiliriz ya; o yüzden ben de, çok şükür, sevgiyi ve mutluluğu çok iyi tanıdığım için sevgisizliği ve mutsuzluğu da -naçizane- iyi anlayabiliyorum. Ayrıca tabii bir yazar olarak ister

istemem gözlemciyim; bakıyorum dünyaya, dinliyorum onu; kendimi başkalarının yerine koyuyorum. Bu sayede ondaki mutsuzluğu, sevgisizliği, kötülüğü de görebiliyorum. Sonra da kendimce o sevgisizliği, mutsuzluğu, kötülüğü göstererek insanları sevgiye, mutluluğa, iyiliğe çağırıyorum.

Bir kitapta denk gelmişim, “... aslında romancı kendi hikâyesini bir başkasının hikâyesi gibi anlatmayı öğrenmelidir önce.” diyordu. Sizce de öyle mi?

Söyleyen doğru söylemiş. Ben de arttırıyım: Romancı zaten kendi hikâyesinden başka bir hikâye anlatamaz. Başkasının hikâyesini anlatırken bile kendisini o kişinin yerine koyarak anlatır. Bir romandaki her karakter, -hem de bazen tam olarak yazarının yokluğuyla, yazarından hiçbir iz taşınaması ve ondan tamamen arıtılmış olmasıyla- aslında yazarının bir parçası, onun şahsiyetinin bir veçhesidir.

“Hikâyem henüz bitmedi, iniltim daha dinmedi.” şeklinde bir cümle var. Âdeta bütün kitaplarınız, karakterleriniz iniliyor, her şey ah ediyor. Acaba, yazmaktan kastınız küçük harfli insanların, çocukların, yaşlıların ya da engellilerin iniltilerini duyurmak olabilir mi, desem neler söylersiniz?

Doğru ama eksik dediniz derim. Sesi olmayanların sesi olmayacaksa niye yazıyoruz? Ben hayatı, insanları, toplumu, gerçekliği anlatmak istiyorum; binlerce yıldır sorageldiğimiz soruları sormak istiyorum; becerebilsem cevaplar bulmak istiyorum. İniltileri duyurmak bunun yalnızca bir parçası.

“

Şaşıyorsunuz benim sevgili, gafil, aymaz dostlarım. Hâlbuki her şey o kadar şaşırtıcı ki.

Hatta esasen araçsal: Amaç iniltilere dikkat çekmek, mümkünse dindirmek.

Kadir Bey, öykü ve romanlarınızın yanında pek çok çeviri eserinizin de var. Çevirmenler, genellikle çevirinin yazma enerjisini düşürdüğünü söyler. Peki, sizde bu durum nasıl oluyor?

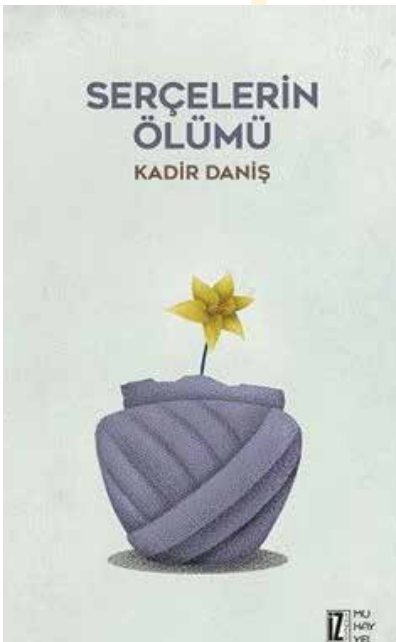
Çeviri yapmanın, bilhassa da kurmaca çevirmenin beni çok beslediğine inanıyorum. Aslında yazarların çevirmen olması ilk bakışta olumsuz görünür. “Ya yazma enerjimi çeviriyle tüketirsem?” korkusu söz konusu olur. Mümkündür de bu. Ama niyeyse bende öyle olmuyor; aksine -dediğim gibi- çeviri besliyor beni. Evvela pek çok büyük yazarın bahsettiği “günlük yazma alıştırması” dozumu fazla almış oluyorum. Kendi kurmacalarımı yazmadığım zamanlar bile yazıyla hemhâl oluyorum yani. Bu uğraşı senelere yaydığınızda kaleminize müthiş bir çeviklik katıyor. Sonra, insan bir başka dilde for-

müle edilmiş bir düşünceyi kendi diline aktarmaya çalıştıkça, bunu tekrar ve tekrar her gün yaptıkça kendi dilini de daha iyi öğreniyor. Çeperleri esnek bir şeyi sürekli çekiştirdiğinizi, daha da esnetip büyütme çalıştığınızı düşünün. Kendi sınırlarınızı zorluyorsunuz. Normalde ömrübillah ifade etme ihtiyacı duymayacağınız bir şeyleri ifade etmeniz gerekiyor. Bu da kendi dilinize olan hâkimiyetinizi, ifade gücünüzü çok geliştiriyor. Son olarak, kurmaca çevirmenin faydasından söz edeyim: Rivayet o ki Dostoyevski, yazar olmak isteyen bir gençken Balzac’ın romanlarını karşısına alır, motamot bir deftere aktarırmış. Kendi zihnine, beynine, Balzac gibi yazmayı öğretiyor bura da aslında. Balzac’ın romanını defterine tamamen aktardığında bir nevi o romanı kendisi de yazmış oluyor. Çeviride bu durum daha da vurgulu: Karşınızdaki kurmaca metni yeni bir deftere (benim durumumda yeni bir Word dosyasına) aktarmakla kalmıyorsunuz, bunu bir başka dilde yapıyorsunuz. Kay-

nak dildeki metni erek dilde yeni baştan, bu defa siz yazıyorsunuz. (Zaten bu açıdan her çeviri bir “yeniden yaratım” aslında.) Dolayısıyla bir nevi o romanı, o öyküyü siz (de) yazmış oluyorsunuz. Bunun da insanın yazı kabiliyetini uçuracak, mucizevi bir temrin olduğu açıktır sanıyorum.

Son olarak, yeni çalışmalarınızı merak ediyoruz. Tezgâhta yeni bir şeyler var mı diye sorsam neler söylersiniz?

Ne zaman bir kitabı yazmayı bitirsem, kendi kendime uzunca bir süre dinlenmeye söz veriyorum. Ama tutamıyorum o sözü. Yazmadığımda mutsuz, huzursuz oluyorum çünkü. Dolayısıyla, evet, çok şükür, benim tezgâhta hep yeni bir şeyler oluyor. Yeni romanım inşallah mart-nisan dolaylarında yayımlanacak. Adı *Birkaç Ölüm Sonra*. Ondan sonraki kitabım için de hazırlıklara, yapmam gereken okumalara başladım. Ama bakalım ayine-i devran ne gösterecek.

Hikâyem henüz bitmedi, iniltim daha dinmedi. Karnımda daha çok sözüm var.

Bir İSİM

Nasrettin Hoca okuyun. Tek sefer okumak yetmez. Nasrettin Hoca'yı döne döne okumak lazım. Onun bir tasavvuf büyüğü, bir ulu kişi olduğunu bilerek, bize bu toprakların zihin haritasını nükteleriyle çizdiğini unutmadan okumak lazım onu. Ona yakıştırılan ve onun asla söylemeyeceği şeylere dikkat ederek okumak...

Bir DEFTER

"Türkiye Defteri" tutun. Tarih, coğrafya, kültür üst başlıklarında Türkiye'nin her şeyini yazın. Derelerini, elma türlerini, at cinslerini, el yazmalarını, yemek tariflerini, unutilan çocuk isimlerini, hâsılı Türkiye ile ilgili ne bulursanız bu deftere yazın. Defter marifetiyle Türkiye irfanının bekçisi olun.

ÜÇ TAVSİYE MUSTAFA ÇİFTÇİ

Bir NASİHAT

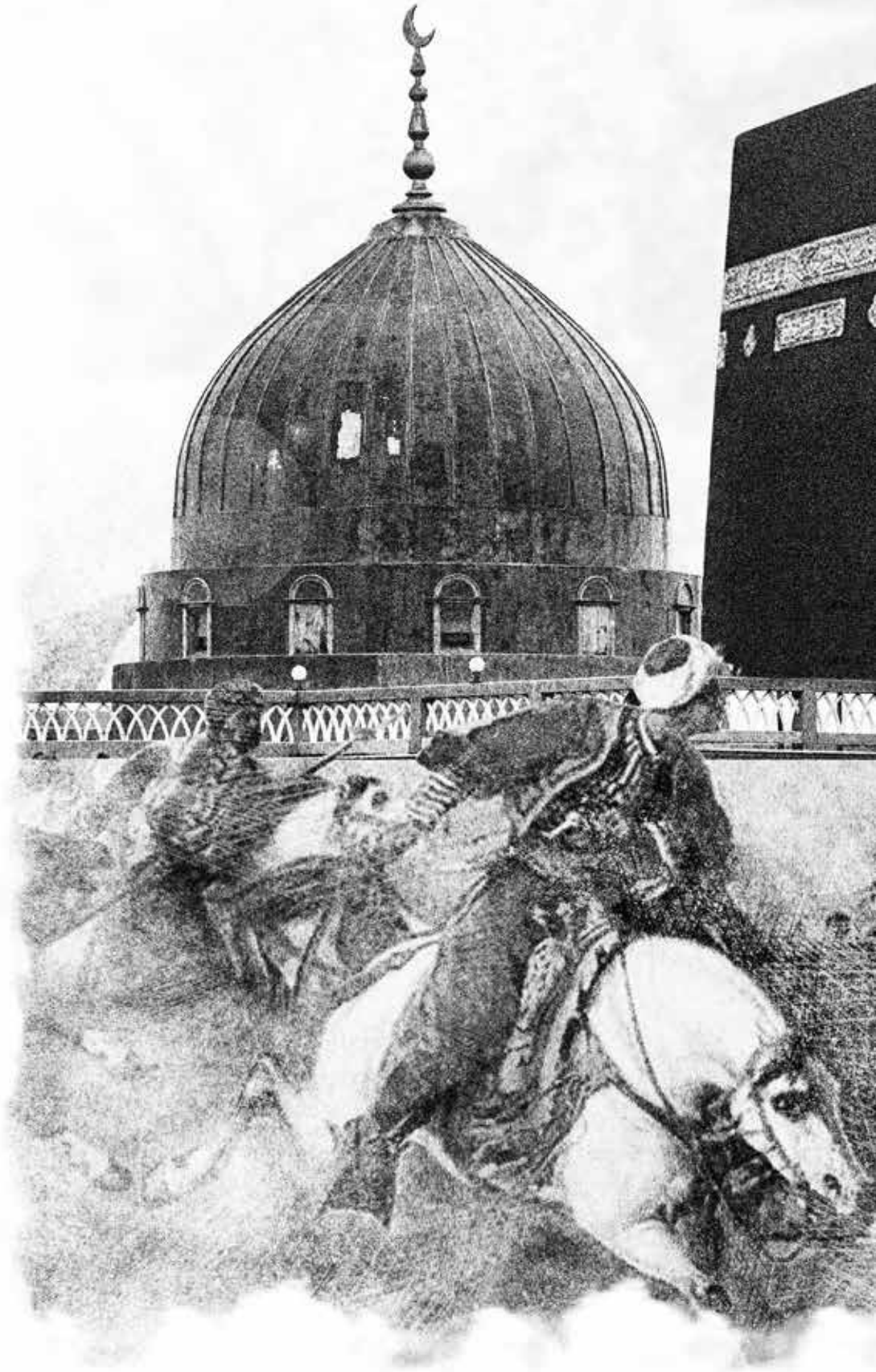
Anne müptelası olun. Ben oldum, rahmetli annemi iptila derecesinde sevdim. Annemi okudum, annemi yazdım, anne medresesine talebe oldum. Çok şey kazandım. Annemi mutlu etmeyi kendime kariyer belledim. Siz de öyle yapın. Anne merkezli yaşayın. O zaman pek çok kapı açılacaktır emin olun.

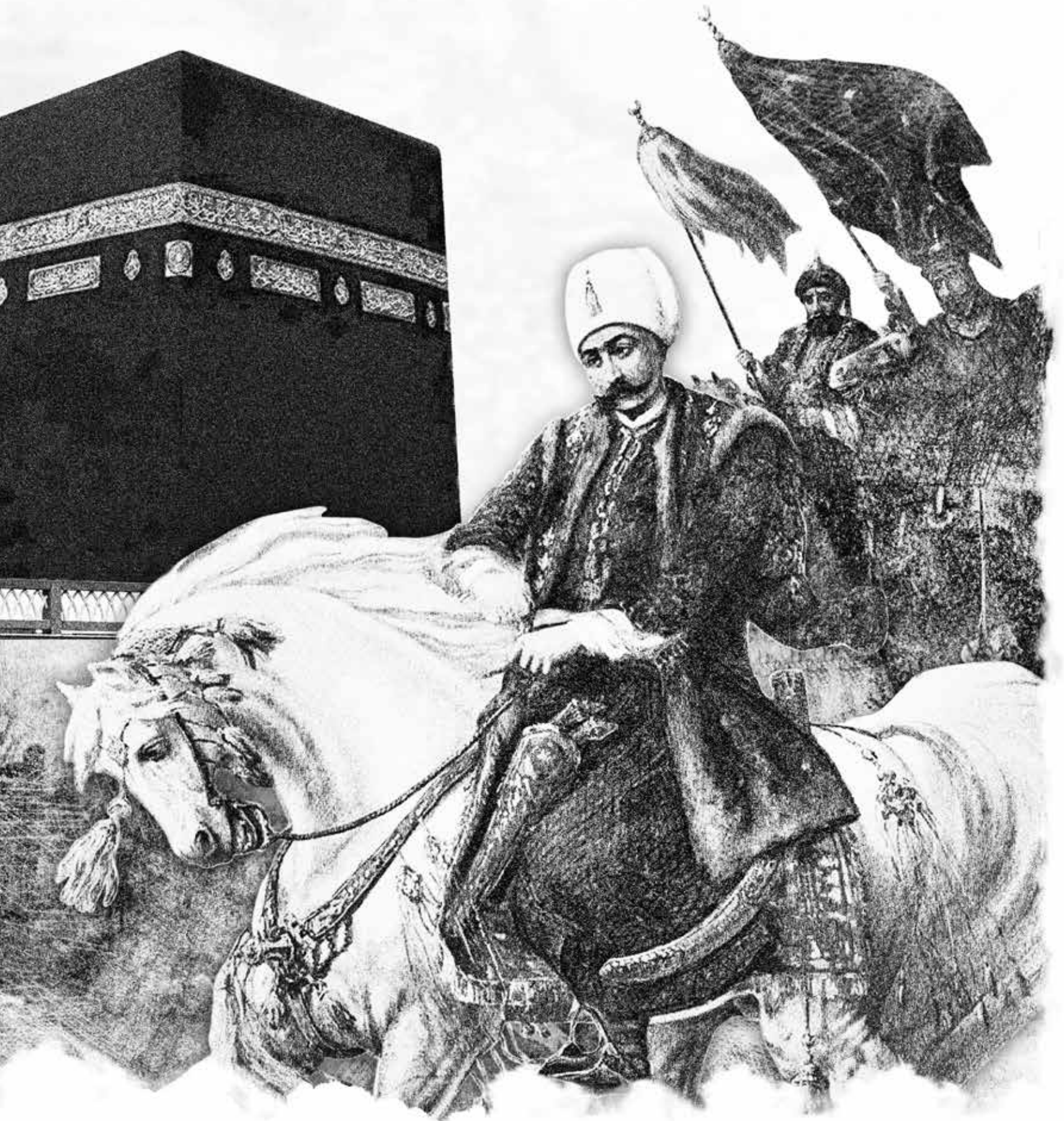
İŖTE O SAHNE!

Derleyen: **Sema Yani**

“PaŖa! Mekke ve Medİne pādiŖāhlıęı Server-i Kāināt’ın evlād-ı kirāmı elindedir. Ben o memleketi asker ile varıp almadım. Onlar, kendi kemālāt, hūsn-i edeb ve ihsānlarından dolayı İslām birlięi yolunda bana itaat eylediler. Bu izzetin mūkāfātı ūzerime vācibdir. Hak Teālā’ya gece gūndūz Ŗŭkrederim ki o mŭbarek beldelerde okunan hutbelerde ismim yād olunur. Bu seādeti cihan pādiŖāhlıęına deęiŖmem! Bu itibarla Harameyni’Ŗ-Ŗerİfeyn’in halkına ne lazımsa esirgemeyesin! Ve sakın ola, o iki mŭbarek beldenin umŭruna mŭdāhale etmeyesin!

Yavuz Sultan Selim*

"Yavuz Sultan Selim, Osmanlı İmparatorluğu'nun dokuzuncu padişahı olup, babası sekizinci Osmanlı padişahı II. Bayezid'dir. "Hâdimü'l-Haremeyni'-ş-Şerîfeyn", "İki Kutsal Caminin Hizmetkârı" ünvanına sahiptir. 1512–1520 yılları arasında süren 8 yıllık saltanatında imparatorluğu muazzam bir hızla genişletmiştir. "Biz bunca meşakkate alkış uğruna katlanmadık, halis niyetimiz rıza-i ilahidir." diyen Yavuz Sultan Selim, hükümdarlığı döneminde hedefini ve faaliyetlerini Türk-İslam dünyası üzerine yoğunlaştırmıştır. Devrinde Anadolu'da birlik sağlanmış, Osmanlı nezdinde İslam dünyası aleyhine faaliyet yürüten Safevi Devleti yenilgiye uğratılmış ve Memlük Devleti'ne son verilmiştir. Yukarıdaki metin Yavuz Sultan Selim'in, Mekke ve Medine kazaskerliğini verdiği Pîrî Paşa'ya hitaben yaptığı konuşmadan alınmıştır.

AN İLE BENGİLİK ARASINDA; KELEBEĞİN YÜKÜ

GÜVEN ADIGÜZEL

bir kelebek konduğu yerde bir mayın olduğunu anlar

Ah Muhsin Ünlü

Rengârenk kanatlarıyla havada uçuşan zarif kelebeklerin zihnimizde yer'ini arayan görüntüleri, çoğunlukla nahif bir kırılmalılığı hatırlatacaktır bize. Bu neden böyle? Yaşamaya bu kadar arzulu (estetik-enerjik) olan'ın, dünyadan bu kadar az murat alışına duyduğumuz o derin elemin, genç ölmeklerin coğrafyasında yaşamamızla bir ilgisi olmalı mutlaka. Göğ ekini biçmiş gibi; kırılmalı, zarif, elemli. Nietzsche, böceklerin öldürülmesinin normal kabul edilip bir böcek türü olan kelebeğin öldürülmesinin neredeyse hainlikle eş değer görülmesini, ah-lakın estetik standartlarıyla açıklar. İkiyüzlülükle yani. Ama salt güzel olanın (estetik standart) ölümüne üzülmekten fazlası vardır kelebek vakiasında. Ömrüne doymamış bir güzeldir kelebek. Bakışımız, ihtimal ki eski Türk mezarlıklarında rastlayabileceğimiz, genç bir kızın mezar taşına işlenen o kırılmış gonca gül motiflerinin kederli inceliğinden beslenir. Bu böyledir, genç iken ölene yanar göynümüz.

Nihayetinde uzaktan seyrederek kelebekleri, güzelliklerine dalar gideriz ama avuçlarımıza alıp kanatlarına dokunma isteğimize iradi olarak ket vurmaya meyyalız. Narin bedeninin ellerimizden incineceğini, bu arzunun onu yok edeceğini biliriz çünkü. Zarafeti sembolize eden estetik bir varoluşu anlatır kelebekler, içinde ölümü taşıyan kırılmalı zarafet. Kelebeklere bakışımızı belirginleştiren şey, kısacık ömürlerine sığdırdıkları güzelliğin dünyayla bir an

mesafesinde olmasıdır aslında. Kiraz çiçekleri gibi dehşetli bir estetiğin sahibi olsalar da kök salamaz, ömürlerine doyamaz ve uzun uzun bakamazlar dünyaya. Herkes bilir ki biraz kanat çırpıp gideceklerdir işte, hepsi bu.

Öncül tırtıl kimliğiyle dut yaprakları arasında sürünerek başladığı hayatına, geçirdiği mucizevi dönüşümlerden sonra kanatlarıyla devam eden kelebek, yoğun emeklerle ördüğü kozasının içinde gökyüzüne kavuşacağı an'ı bekleyen gizemli bir dokumacıdır. Ağzıyla en sağlam doğal ipliği, yani ipeği üretir. Derin uykulara daldığı kozasının içinde kaynar kazana atılmaktan kurtulabilirse eğer, bir sabahın seherinde ön ayaklarıyla deldiği liflerin arasından çıkarak dünyaya merhaba diyecektir. Kelebeği var eden bu yaşam döngüsüdür. Kozasından çıkar, tırtıl olmaya aday yumurtalarını usulca bırakır ve sonsuzluğa doğru uçar. Bu sebeple çeşitli kültürlerdeki kelebek imgesi, kısa ömür ve sonsuzluğun aynı anda ortaklaştığı bir anlamı ifade eder. Bir kanadında an'ı, bir kanadında bengiliği yaşatır kelebek.

Ruh Kuşu Olarak; Kelebek

Kelebek baharın tazeliğini bir elbise misali taşır üzerinde, uzun yaz akşamlarının coşkusuyla eş değer sayılan hafif esintili güneşli günlerin özlemidir. Ölüp diriltilmiş gibidir, bedeni acı verici bir tecrübeyle tazelenmiş, kendini yeniden doğurmuştur. Başlangıçları temsil eder ke-

lebek. Güzel kokular, güzel havalar, güzel vakitlerde yaşar. Çiçeklerin öz suyuna değdirdiği ayaklarında tat alma duygusu vardır, minik ayaklarından bal akar. Tuhaf, plansız uçuş rotalarıyla; tatlı su, nektar ve bal özü peşinde, sersem sepelek, serazat zamanlar. Kelebeğin yükü kendisidir ama zamana karşı yarışmaz, zamanın içinde kaybolur. Güneşe, ateşe doğru uçup ışığını arar.

Kelebek ruh kuşudur. Metamorfoz, ruhun kanatlanmasıdır. Psyche'nin eski Yunancada "ruh" ve "kelebek" anlamlarına gelmesi, soluk, nefes, yaşam ve başlangıcı anlatır. Birçok mit ve efsanede kozadan çıkış eyleminin, beden geride bırakılıp ruhun özgürlüğe kavuşturulmasını imlemesi buralara ait görüntülerdir. Zhuang Zhou'nun meşhur kelebek öyküsünün özü de benlik, bilinç, ruh ve rüya bağlamında aynı psyche'ye ulaştırır bizi. Kelebek, dünyanın güzelliğini hatırlatıp geçiciliğini unutturmayan, her dem taze o bahar günlerinin habercisidir. Yeniden başlamanın, dönüşüm eyleminin ve yaşamın döngüsündeki sürekliliğin kanatlarından bakarak seyrederek dünyayı kelebek; kısa misafirlik ile bitmeyen sonsuzluk arasında bir yerde. Nasıl diyordu Kazancakis *Allah'ın Garibi*'nde: Tırtıllar seni düşünür düşünmez Rabbim, kelebek olup uçuveriyorlar.

HİKÂYEDEN GÜRÜLTÜYE

HÜSEYİN HAKAN

Birisi öldü, ağıt yakıyoruz.

Acele gel.

italyan halk müziklerini derlemek isteyen bir sanatçının yolu kıyıda köşedeki bir köye düşmüş. Rivayet o ya, Giovanni Marini adındaki bu adam, köylülerden bir ağıt yakmalarını istemiş, karşılığında “Birisi mi öldü?” cevabını almış. İyi madem, bir düğün havası söyleyin deyince bu kez de “Birisi mi evlendi?” demişler. Şık bir şekilde reddedilen Marini, gerisin geri evine dönmüş. Bir süre sonra köylülerden bir mesaj almış. Bir bakıma müziğin kendisini var edecek koşullar olmadan ve toplumu ifşa etmeden yemin billah ortaya çıkamayacağını ilan eden şu cümleleri okumuş Marini:

“Birisi öldü. Ağıt yakıyoruz. Acele gel.”

Müziğin bir hikâyesi olmalı. Bir arka planı, derdi, katettiği mesafesi, hazzı ve estetiği aynı anda dürtecek kabiliyeti ve özgünlüğü olmalı. Yoksa notalardan oluşan bir gürültü peyda olur. Yoksa bir *icra* olur, neşe verir, o *an’a* oynar. Dahası, sanat gibi ifade kudreti yüksek bir olgu, vasatın elinde oyuncak olur, kabul edilir biçimde tahrip edilerek alınıp satılabilir herhangi bir şey’e dönüşür. Böylesi bir durumun sanatsal kaybı kadar toplumsal zayıatları da olur. Zaten yeterince tüketim odaklı işleyen çağımızda müziğin de kaybı Ritzer’i yeniden haklı çıkarır. Bir anda türeyip bir anda tüketilen, kolayca unutulur hâle gelen müzikler birer hap bilgiye dönüşür ve Ritzer’in meşhur *tüketim tapınakları*’ndaki kalabalıkların boş ve anlamsız bakışları arasında bölüşölüp kaybolur. Sözcükler ve notaların

öğütölmesinin yanında belleğin hasarı ve kaybı da kaşla göz arasında gerçekleşir.

Müziğin evrensel dönüşümüne kulaklarımızı dayayınca hikâyenin de dönüşümüne, aslında tahribatına şahit oluruz. Müziğin *evrimi* de diyebiliriz; fakat evrim, özünde eleştiriden ziyade kabulleniş için zoraki argümanları da barındırabildiği için iknaya daha yakın durur. O yüzden bütün işimiz katedilen mesafeyle. İşimiz müzikle değil müziğin dönüşümüyle birlikte kaybedilenlerle. İşimiz eleştirinin kendisiyle. Yani size yöneltilince veya onu siz başkalarına yöneltince onun gücünü anlayabileceğiniz tarafıyla.

Antik müzikten Orta Çağ müziğine, oradan Rönesans münevverlerinin ezgilerine, baroktan klasik müziğe, derken romantik müziğin sularından modern müziğe varan durakta ister ilkel çağ olsun ister sıçrama çağları fark etmez, müziğin dönüşürken neleri kaybettiğini, müzik kaybederken insanın ve insan yaşamının da nasıl tekdüzeleştiğini gözlemlemek mümkündür. Coğrafyamızın palyatif olana, acıya, gam ve kedere biçtiği değeri de pekâlâ toplumsal yararın sınırlarına dâhil edebiliriz. Doğru musiki, topraklarının hikâyesine, izlerine ve kendisini var eden sosyo-

lojik argümanlarına hürmeten, gam verir. Çünkü insan mayasının gam toprağıyla yoğurulduğunu peşinen kabul eder. Ne ritim ne de sözcükler bir baskı altındadır. Herkesin tek seferde ve çabucak anlayacağı ifade biçimleri ya yoktur ya da nadiren yer alır. Elbette müziğimizin bu mahareti de diğer müzikal maharetler gibi hikâyesini zamanla unuttu, kültür endüstrisinin “kullan at” tuzağına kurban verildi. Şimdilerde sahnele-
rimiz cesurlarla dolu. Uzatılan her mikrofona inanmadıkları, yolumuzun geçmediği hikâyelerden oluşan basit ve sığ cümlelerle dolu nota yığınları okuyorlar. Tartının ayarında zamanla değişmeler yaşandı.

Oysa hakikatin ve hakiki ezgilerin hikâyeleri olur. Sümerlerin *Gilgameş Destanı*’ndaki acıyla bizde “Inanna” olarak da bilinen Ishtar’ın ilahilerin-deki mistisizmin içsel gerçeklikleri vardır mesela. Antik Mısır’ın sevgi ifadeleri, müziğin kılcal damarlarına çoktan sirayet etmiştir, kendi ifadeleriyle *İsa’dan önce 1500’lerde* bile. Hint ezgilerinin milattan önce 1100’lerdeki çağrısı, binlerce yıllık bir öğretinin ve Sanskritçenin canlı kanlı tanığıdır âdeta. *Samaveda*’yı şöyle bir dinlemek notaların arasına dizilmiş toplumsal gerçekliği afişe eder. Veya Çin geleneğinin didaktizm merakını notalarının arasına “gugin” adlı enstrümanla serpiştiren tınılar... Milattan önce 500’lere kadar uzanır. Euripides’in ezgilerinde insanlık tarihinin ayak izleri de saklı. Antik Roma’nın hikâyesi Flaccus’ta yerleşiktir. Ritmik müziğin önde gelen isimlerinden Romanos, Bizans müziğinin arka bahçesine koca bir tarihi, imgeyi ve belleği de

sığdırmıştı. Gregoryen ilahilerinde kilisenin ve devriyle olan ilişkilerin ipuçları vardır. Khaanii Magtaal’da Moğol ezgileri dörtlüyle yankılanır durur. Müziğin kendisini var eden sebeplerine sırt yaslanır ve hikâyesi olan ürünler verilir. Henüz modern kültür endüstrisi kapıyı çalmadan evvel.

Rönesans’ın etkileri neredeyse iki asır hissedildi ve orada da toplumsal olanın kodları müzik yoluyla aktarıldı. Sonraki dönemlerde, isimlerini sırlamakla bitireceğimiz kadar sayıdaki eserde de benzer çıkarımlar yer aldı. Kendi ezgileri içerisinde yüzen medeniyetler, Persler, Asyalılar, Avrupa ve Doğulular, diğer kadim kökenli toplumlar için de müzik henüz bir gürültü vesilesi değildi. Gürültüye karışanlar da kısa ömürlü olmaktan paçayı kurtaramıyordu. Çünkü henüz toplumlar *McDonald*’laştırılmamıştı. Dil aşınmamış, kabuğuna çekilmemiş ve sığ kelimelerin darbesine maruz kalmamıştı. Dolayısıyla toplumda-ki onaylanmış kurallar esnememiş, erimeye yüz tutmamış, akışkan hâle gelmemişti. Sosyolojik refleksler henüz bireysel olmanın tuzağına, özgürlüğün ve kişisel kimlikler edinme kurnazlığına yenilmemiş. Yani Giovanni Marini oraları gezseydi, birisinin ölmesi veya evlenmesi an meselesiydi. Müzik, kendisini var edecek sosyolojik sebeplere yeterince gebeydi.

Ta ki günümüz gürültüsüne dek. Modern dünyamızda her şey gibi müzik, nota ve sözcükler de kolayca tüketilebilir kıvama geldi. Ezgilerin bir hikâyesi yok. Kulaklara aktaracak bir arka planı, ifşa edeceği toplumsal sırları

ve/veya cümlelerle oluşturacağı derin ifadeleri büyük oranda yok. Hangi şarkıya kulak versek hızlı yaşamının, hazzı tetiklemenin ve deliler gibi eğlenmenin sırlarını veriyor. Hemen hepsi için geçerli olmasa da dünyamızın geçerli müzikal kuralları insanlara nasıl iyi birer tüketici olacaklarını, satın alarak ve bolca eğlenerek *zaten hayata bir kere geldiklerini* anlatmak üzerine şekilleniyor. Bir zamanlar icra edicilerin değil icra edilen niteliklerini konuşuyorken bu inceliğin popüler kültür endüstrisinde yeri kalmadı. Şimdilerde icra edenin kendisi ön planda. Enstrümanların kıymeti, daha iyisi üretilene kadar geçerli. Ekranlarda gösterilen şatafatlı yaşamlar üzerinden kişisel yaşamlarımızın işe yaramaz olduğu, derhâl yenisiyle değiştirilmesi gerektiği mesajı veriliyor. Özenilecek hayat, şarkı sözlerinin arasına sıkıştırılan hayat-
tır. Çünkü kaybedilecek vakit yok ve küresel tüketim çılgınlığı, eğlence merakı, kişisel kimlikler edinme kampanyası basit, sığ, herkesçe tek seferde ezberlenip dolaşıma sokulacak ifadelerle aktarılmalı. Bunun için birisinin ölmesini veya evlenmesini bekleyemezler.

Uzunca bir süre daha alışveriş merkezlerini andıran popüler kültür endüstrisinde dolaşacağı benziyoruz. Cıvıl cıvıl, rengârenk mağazalarla dolu bu yerde maksatsız şekilde gezinecek ve çılgınlar gibi tüketeceğiz. Nasıl olsa toplumsal menfaatleri kapı dışarı edeli çok oldu. Aksi ilan olana dek,

“Yaşasın bireysel çıkarlar!”

“Yaşasın, hikâyeden gürültüye...”

KUŞ OLMAK İSTİYORUM ANNEANNE

e.ecran ÇELİKSU

“Yeryüzünde vuku bulan veya başınıza
gelen hiçbir musibet yoktur ki biz onu
yaratmadan önce bir kitapta yazılı olmasın.
Kuşkusuz bu, Allah’a göre kolaydır.”

(Hadîd, 57/22)

Her şey sıcaklığınan, derdi anneannem. O yüzden şimdi yazmalıyım gördüklerimi, hissettiklerimi. Her şey sıcaklığınan. Sıcak demişken, bu sabah evdeki tüm musluklardan sıcak su akıyordu. Gökhan'a anlattım, onun evinde de durum aynıymış. Belediyenin yeni hizmetlerinden biri mi acaba? Onların da anneannesi her şey sıcaklığınan, demiş demek ki. Hava da çok sıcak. Bunaltacak kadar sıcak. Ama bunalma günü değil bugün. Çılgınlık günü. Küçük bir çılgınlık. Uçacağım bugün. Uçmayı öğreneceğim. Pilot ol, derdi anneannem. Olmadım. Ama uçmayı öğreneceğim. Bir gün onu da uçuracağım. Uçmayı Gökhan'dan öğreneceğim. Gökhan, helikopter pilotu. Bugün senin için uçacağım anneannem. Aklın havada, derdin bana hatırlıyor musun? Ayaklarımı yerden kesip aklımın olduğu yere çıkacağım. Gökhan, helikopteri nasıl çalıştırdığını anlatıyor. Ayakları pedalda. Hani ayaklarımız yerden kesilecekti Gökhan? Gökhan beni dinlemiyor. Bir sürü yabancı terim kullanarak anlatmaya devam ediyor. Motor çalıştı. Gökhan'ı duyamıyorum ama o hâlâ konuşuyor. Hararetli hararetli konuşuyor. Onu dikkatli dinlemeyip çevreyi seyrettiğim için

bana kızıyor da olabilir. Sen kızma anneanne, tamam pilot olacağım. Söz. Helikopter hareket etti. Araba gibi gidiyor. Şimdi havalandı. Çok havalı. Gökhan, pilotların şahı mısın oğlum sen? O benden daha heyecanlı. Sanki ilk defa uçuyor. Her uçuş ayrı bir heyecan verir, diye bağırtıyor. Yanımızdan yöremizden kuşlar geçiyor. Anneannemi özledim. Bunu yazarsam ağlar. Sil. Köyü özledim. Köy kokulu anneannem. Anneannem köy demek. Köy, anneannem demek. Buna da içlenir. Sil.

Oğlum, senin niyetin pilot olmak falan değil turist olmak anlaşılan, dedi Gökhan. Bilmiyorum Gökhan. Uçmak istiyorum. Kanatlara ihtiyaç duymadan. Teknik bilmeden. Pilot olmadan. Basmadan pedallara. Motoru çalıştırmadan. Ezbere. Rastgele. Gökhan omzumu dürterek, bak, dedi. Baktım. Yanımızda büyük bir kuş süzülüyor. Hep kuş olmak isterdi anneannem. Kuş gibi uçmak. Durup bir gülün karşısında; sevincini, kederini şakımak. Büyük kuş süzülüyor. Kartal, dedi Gökhan. Bence şahin, dedim. Sen misin pilot, ben miyim? Ben hep görüyorum kuşları. Senden daha iyi tanırım, dedi. Pilot kaprisi mi bu? Tamam Gökhan sen daha iyi bilirsin. Gök-

han kuşu takip etmeye başladı. Saçmalama, dedim. Dinlemedi. Dinler mi? Dümen onun elinde, istediği tarafa kırar. Helikopterin dümeni yok. Her neyse. Neticede pilot o. Yarım saat oldu hâlâ kuşun peşindeyiz. Nihayet yere indiğini gördük. Biz de inişe geçtik. Neden iniyoruz, diye sordum Gökhan'a. Kuşu bulacağız, dedi. Diyecek sözüm yok sana Gökhan. Peşinden gidilecek en son varlık kuşlardır. Çünkü gidemezsin. Gitsen varamazsın. Varsan bulamazsın. Bulsan tutamazsın. Ama Gökhan dinlemez. Çünkü delidir, ne yapsa yeridir. Etrafı dağlarla çevrili düz bir ovaya indik. Bilgisayarımı kolumun altına sıkıştırdım. Ne olur ne olmaz. Başına bir iş gelirse uçuş notlarımı anneanneme okuyamam. Her yer yemyeşil. İleride bir sürü koyun, kuzu var. Me'lemeler ve çan sesleri bir senfoni orkestrası kadar lezzet verebilir dinleyenlere. Biz dinlemedik. Helikopterden iner inmez yürümeye başladık.

Koyunların ortasında bir kadın oturuyor. Genç. Güzel. Köylü. Elinde kirmen. Yün eğiriyor. Üstünde yünden yelek. Ayağında yün çoraplar. Yanına yaklaşıp selam verdik. Kafasını bile kaldırmadı. Selamı aldı. Selam, Allah'ın selamı. Siz,

**Kanatlarımı ateş
kalkan etmek
istiyorum. Ve hüznümü
kanatlarımdan
yeryüzüne dökmek,
gökyüzünde
dinlenmek.**

hiçsiniz, der gibi. Aslında öyle gibi değil. Bunu ben uydurdum. Ama şaşırmasını beklerdim. Siz kimsiniz? Burada ne arıyorsunuz, demesini, bize ilgi göstermesini beklerdim. Sanki her gün buraya helikopterle birileri mi geliyor? Kirmeni yerde serili örtünün üzerine koydu. Eğirdiği yünü sardı. Yanında duran bohçayı açtı. Bir yufka ekmek çıkardı. Üçe böldü. İki parçasını bize uzattı. Az yeşil soğan, az tulum peyniri koydu ortaya. Gökhan'a baktım. Çoktan oturmuş, bir ekmeğinden ısıyor, bir yeşil soğandan. Kadın gibi. Genç kadın. Köylü genç kadın. Kadın bana baktı. Konuşmadı. Sen de otur, der gibi baktı. Kara gözleri güzel. Derin bakışları ürkütücü. Bilgisayarı yere bıraktım, oturdum. Ben de yemeye başladım. Peynirin tadı anneannemin sofrasındaki peyniri anımsattı. Keçi peyniri mi bu, dedim. Cevap vermedi. Gözlerine baktı. Kara gözleri güzel. Derin bakışları ürkütücü. Elimizdeki ekmekleri bitirince Gökhan'a gidelim işareti yaptım. Kadın bilgisayarımı aldı. Kirmenin ucuyla klavyedeki harfleri sökmeye başladı. Ne yapıyorsun, diye bağırdım. Kadına engel olmak için öne doğru atılınca koyunlardan biri, bir köpek gibi ağzıyla pantolonumun paçasından tutup beni geri çekti. Gökhan, abi sakın ol, dedi titreyen sesiyle. Kadın el çabukluğuyla söktüğü harfleri yere dizdi. ATEŞ yazdı. Gökhan'la birbirimize baktık. Kadın kalktı. Elimi tuttu. Eğirdiği yünün bir ucunu sağ elimin yüzük parmağına bağladı. Diğer ucu kirmende. Ne bu şimdi evlilik teklifi mi? Tek ke-

lam etmiyor. Tuttuğu elimi ittirerek bıraktı. Gidin, demekti bu. Geriye doğru uzayan iple helikoptere kadar yürüdük. İpi parmağımdan çıkardım. Gökhan, çıkarma bu işte bir tılsım var, dedi. Saçmalama oğlum, ne tılsımı, dedim. Çıkardım. Gökhan yünün ucunu orada bulunan küçük ağacın bir dalına bağladı. Kutsal şeyler yere bırakılmaz, dedi. Bir yünü kutsamadığın kalmıştı Gökhan.

Helikoptere binip şehrin yolunu tuttuk. Yol boyunca konuşmadık. Konuşmadık. Benim aklımda kara gözler ve derin bakışlar vardı. Bir de tılsım. Eminim Gökhan'ın da aklında bunlardan başkası yoktu. Şehre yaklaştığımızda bir yangın olduğunu fark ettik. Yükselen dumanlar ve ateş. ATEŞ. Biraz daha yaklaştığımızdaysa bir yangın değil büyük bir yangın olduğunu fark ettik. Şehir yanıyordu. Başından sonuna kadar yanıyordu. İtfaiyeyi aramak istedik, telefonlar çekmiyordu. Daha fazla yaklaşamadık şehre. Gökhan geldiğimiz yere dönmeye karar verdi. Hava karardı. Yolumuzu bulamayız, dedim. Dinlemedi Gökhan. O kadını bulmalıyız, dedi. Deliydi, şimdi daha çok delirdi.

Şehirden biraz uzaklaşınca telefonlar çekmeye başladı. İtfaiyeyi aradım. Telefonun diğer ucundaki kişi şehrimizin tamamının yanmakta olduğunu, şu an diğer şehirlerden itfaiyelerin yola çıktığını söyledi. Telefonu kapattım. Bir haber kanalının canlı yayınına açtım. Yangının olacağı sabah şehirdeki tüm musluk-

lardan sıcak su geldiğini, havanın mevsim normallerinin üzerinde sıcak olduğunu, akşama doğru ise yer altından fışkıran ateş toplarıyla şehrin yanmaya başladığını anlatıyor muhabir. Çok can kaybının olduğunu, böyle bir yangından kimse- nin sağ çıkamayacağını, müdahale edilene kadar şehrin tamamen yok olacağını söylüyor. Çevre ilçelere ve köylere sıçramadan söndürüleceğini umuyorlarmış.

Gökhan helikopteri inişe geçirdi. Burası mı, dedim. Bilmiyorum, dedi. İkimiz de şoktayız. Ezbere hareket ediyoruz. Ne yaptığımızı, ne yapacağımızı, ne yapmamız gerektiğini, bir şey yapmamız gerekip gerekmediğini bilmiyoruz. Helikopterden indik. Telefonların fenerlerini açtık. Sabah geldiğimiz yerdeyiz. İşte Gökhan'ın yünün ucunu bağladığı o küçük ağaç. Yünü daldan çözdüm. Sararak yürümeye başladı. Yürüdük, yürüdük yürüdük. Şehrin tamamı yok olacaktı. Evim. Kütüphanem. Kedim. Yanıyorlar mı şimdi?

Yürüdük, yürüdük, yürüdük. Ovanın etrafındaki dağlardan birine çıktık. Telefonların şarjı bitmeye başladı. Akşam rüzgârı vuruyor yüzümüze. Rüzgâr sıcak esiyor. Uzaktan köpek sesleri geliyor. Dağın aşağısında ışıkları yanan bir köy. Yanmak kelimesi canımı yakıyor. Üst komşunun her gece ağlayan bebeği, işe giderken yolda karşılaştığım liseli gençler, patronum Serkan Bey, apartman görevlisi Kazım abi, çaycımız Gürkan, sekreter Bilge,

dostlarım Murat, Abdullah, Esra, Hicran, Önder... Hepsi yanıyor mu? Önder'in minik oğlu Tuğrul da mı yanıyor? Bağırıyorlar mı yanarken? Seslerini duyan var mı? Çok acı çekiyorlar mı?

Yünü sarmaya devam ettim. Yürüdük, yürüdük, yürüdük. Bir eve geldik. Kapısı açık. İçeri girdik. Küçük koridorun solundaki odaya uzanıyor yün. Yünü sarmaya devam. Odada anneannem oturuyor. Elinde kirmen. Yanına gittim. Anneanne- min dizine başımı koydum. Gökhan da yanıma oturdu. Çok yorgunum anneanne. Kuş olmak istiyorum. İçimi güllere açmak. Kanatlarımı ateşe kalkan etmek. Göğsümü belaya germek. Hüznümü kanatlarımdan yeryüzüne dökmek, gökyüzünde dinlenmek istiyorum. Senin dizin gökyüzü gibi anneanne. Karşı duvarda bir çerçeve var. Çerçeve- de bir fotoğraf. İkisi de eski. Fotoğraf- ta... Bir kadın. Genç. Güzel. Köylü. Gözleri kara. Bakışları derin.

HÂKİM Mİ OLALIM MAHKÛM MU?

deniz doğan

**Sahi, kimden yanaydı bu öfke
ve cesaret, kime karşıydı bu
hiddet? Oysa hakkın ve hakikatin
tarafında, zulme ve zalimlere
karşı olmalıydı. ”**

Öfke, kızgınlık ya da asabilik... Yazdığım kelimelerin zihinde oluşturduğu imgeler pek olumlu olmayabilir. Hele de yaşadığımız bu yüzyıl gözümüze ilişen manşetler, kaydırarak okuduğumuz postlar öfke gibi tehlikeli bir duygunun geri alınamaz enkazlarıyla doluyken. Öfke, bazen plansız ve aniden oluşur etkisi sarsıcı, sonucu yıkıcıdır bazen de sinsice yerleşir ruha. Perçinlenerek artar da insanı perişan eder. Hâl-buki Gazali, bireyin öfke duygusu sayesinde ruhsal ve bedensel dengeyi nasıl sağladığını şöyle anlatır: Öfke, maksada erişilemediği anda kalpte meydana gelen bir hararet olup kalp atışlarını hızlandırır. Kanın yüze ve beyne hücum etmesine neden olur. Böylece meydana gelen kuvvet, gelecek tehlikeyi önlemeye çalışır. Bu tanımdan da anlaşıldığı üzere insanın fıtratına yerleştirilen hiçbir duygu yok ki onun yararına olacak bir sonuç doğurmasın ama unutmamak

da gerekir şirazesini bozuk her duygu insanın başına beladır.

Engellenmek, reddedilmek, hiçe sayılmak ve görmezden gelinmek içimizi öyle bir telaşa verir ki hiddetten gözümüz kararmakla kalmaz aklımız da gider, yumruklar sıkılır. Tabiri caizse sinirinden kendi kendini yer insan. Tamamen yok edilmesi mi gerek bu her şeyi yangın yerine çeviren öfkenin? Ya da bu çetin ve atik hissi inkâr etmekten ziyade kabullenip kime ve neye karşı olduğunu düşünmek, nedenleriyle yüzleşip derecesini ölçmek, onu uysallaştırıp kontrol altına almak daha akıllıca. Hangi duygumuzu nasıl beslemeliyiz ki bizi selamete ulaştırsın, iki dünyamızı âlâ etsin, çiçeklendiğimiz bahçemiz hep huzur koksun? Düşüseysek de dağılmadan ve dağıtmadan kalkmak gerek. İslam'ın gölgesinde dinlenip sükûnete kavuşmak, Allah ve Resûlünün sözlerine kulak vermeyi denemek Müslümanlar için bir nimet. İşte

tam da bu noktada heybetli duruşu, coşkulu yürüyüşü ile kız kardeşinin Müslüman olduğunu duyunca öfkesinden deliye dönen Hz. Ömer geliyor akla.

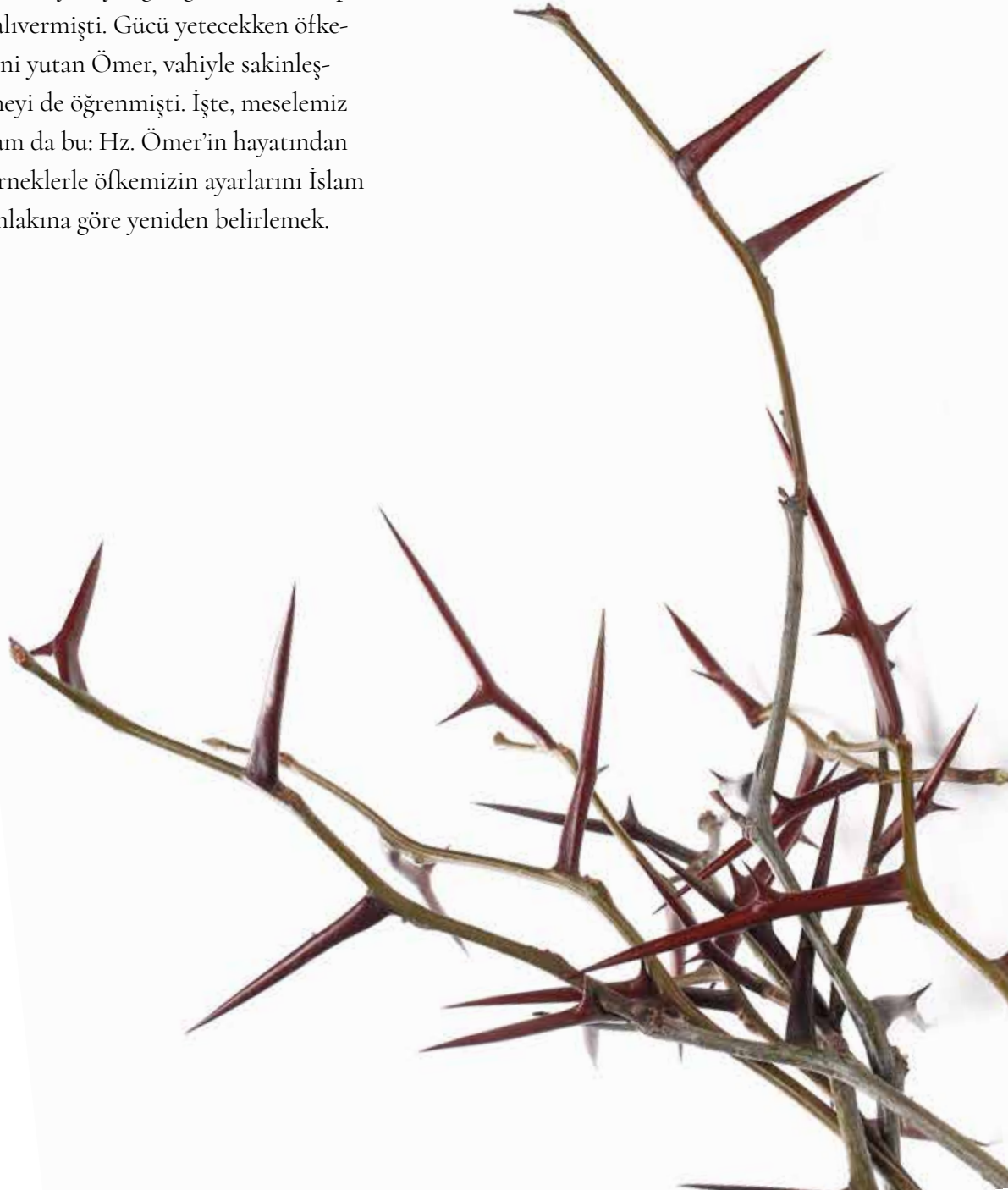
O ki bir yetişkindi; yıllanmış duyguları demini almış, alışkanlıkları karakteri olmuş, öfkelenildiğinde kimsenin karşısında durmaya cesaret edemeyeceği bir kimseydi. Kardeşinin Müslüman olduğunu işittiğinde ona hesap sormak için bir hışımla yola çıkmıştı. Eve yaklaştığında işittiği sözleri nereden okuduklarını sordu kardeşine, sayfaları istedi. Hatta kardeşini ve eşini tartakladı. Kardeşi de Ömer gibi cesurdu. Ne pahasına olursa olsun İslam'ı kabullenmekten vazgeçmeyeceğini haykırıyordu. Ömer, ayetleri okumak istedi, okudukça gönlü ferahladı, teskin oldukça okudu. Artık o da Müslüman'dı. O, bundan böyle hakkı, hakikati savunacak, Mekke'de zulme maruz kalanların yanında olacaktı. İslam'ı

kabul etmesiyle sert mizacı nasıl da Hz. Peygamber'in ocağında erimiş bir maden gibi kıvam bulmuştu. Hz. Ömer'i tekrar tekrar hatırlayalım ve önü alınamaz öfkenin Resûl'ün şefkatli ellerinde nasıl kıvama geldiğine şahit olalım. Olaylara verdiği tepkide öfkesi galebe çalan Hz. Ömer, gizli tebliğin perdesini aralatıp ayan kıldı, Mekke'de Müslümanlara bir nebze olsun nefes aldırdı. Sahi, kimden yanaydı bu öfke ve cesaret, kime karşıydı bu hiddet? Oysa öfke, hakkın ve hakikatin tarafında, zulme ve zalimlere karşı olmalıydı.

Mekkeli zalimler acımasızdı, içlerindeki öfkeyi beslemişler, onu daha da arttırıp nefret ve kine evirmişler, Allah'a ve Resûlü'ne inananlara yaşam hakkı tanımamışlardı. Allah, gerek Mekke'de gerek hicret sonrası Medine'de, inanmayanların müminlere karşı düşmanca tutumlarını bizlere "Ey iman edenler! Sizden olmayanları sırdaş edinmeyin, onlar size kötülük yapmaktan geri durmazlar, sıkıntıya düşmenizi isterler. Onların ağızlarından nefret taşımaktadır; kalplerinin gizlediği ise daha büyüktür... Size gelince, bakın siz onları seviyorsunuz, ama onlar sizi sevmiyorlar. Siz kitabın tamamına inanıyorsunuz; onlar sizinle karşılaştıkları zaman 'inandık' diyorlar; yalnız kaldıklarında ise size karşı öfkelerinden parmaklarını ısırtıyorlar." (Âl-i İmrân, 3/118-119) ifadeleriyle bildirir Kur'an'da. Varın siz hesap edin öfkenin onların boynuna taktığı yuları, itidalden uzak ve vicdanı olmayan

bir karabasan gibi ortalığı saran düşmanlıklarını. Bu karanlığa bir Ömer lazımdı haktan ve adaletten yana. Hak yola girmiş Ömer, içindeki öfkeyi imandan yana ehlileştirilmiş ve kızgınlığın hoş görülür tarafını izhar eder olmuştu. Aynı Ömer, bir defasında sinirlendiği bir adamı cezalandırmayı düşünürken adamın "Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir." (A'râf, 7/199) ayetini hatırlatmasıyla ayet gereği adamı affedip salıvermişti. Gücü yetecekken öfkesini yutan Ömer, vahiyle sakinleşmeyi de öğrenmişti. İşte, meselemiz tam da bu: Hz. Ömer'in hayatından örneklerle öfkemizin ayarlarını İslam ahlakına göre yeniden belirlemek.

Hepimiz haklı ya da haksız olarak öfkelenebiliriz. Gazabımızın şiddetini ve muhabbetin bereketini kimlere sunacağımızı belirlerken "Muhammed, Allah'ın Resûlü'dür. Onunla beraber olanlar da inkârcılara karşı çetin, birbirlerine karşı merhametlidirler." (Fetih, 48/29) ayetini hatırla tutmak gerekir. Karar bize ait: Hâkim mi olmak istiyoruz, mahkûm mu?

ĐÜNYAYA HARİTACILIK ÖĞRETEN BİR ÂLİM: İDRİSİ

Orta Çağ İslam medeniyetinde coğrafya alanındaki çalışmalar özel bir yer tutmaktadır. Bunun temelinde hem Kur'an-ı Kerim'in insanlara yeryüzünü dolaşmaya ve ibret almaya yönelik ilahî emri hem de İslam Devleti'nin sınırlarının Atlas Okyanusu'ndan Orta Asya içlerine dek uzanmasının getirdiğı pratik sonuçlar vardır. İşte bu alanda çalışan önemli bilginlerden birisi de İdrisi' olmuştur. Tam adı Ebu Abdullah Muhammed İbn Muhammed İbn Abdullah İbn İdris eş-Őerif es-Sebti olan İdrisi, sadece İslam tarihinde değıl dünya bilim tarihinde de adı zirvede anılan coğrafyacılarından biridir.

Fakat bu büyük Müslüman bilginin hayatıyla ilgili olarak tarihî kaynaklar suskundur. Kaynaklardan elde edilen kısıtlı bilgiyle İdrisiler hanedanının kurucusu I. İdris'in soyundan gelen bu büyük coğrafyacının, 1100 yılında günümüzde Cebelitarık Boğazı'nın Afrika tarafındaki Sebte şehrinde doğduğı, öğrenimini Endülüs'ün kültür başkenti Kordoba'da tamamladığı bilinmektedir. Tarihî kaynakları izlediğimizde eğitimini tamamlayan İdrisi'nin masa başında değıl de sahada bir coğrafya bilgini olduğı görülür. İdrisi, dünyayı tanıma tutkusuyla İspanya ve Kuzey Afrika'da çıktığı uzun seyahatlerden sonra nihayet Sicilya'da bulunan Palermo şehrine yerleşmiş ve bilimsel çalışmalarına burada devam etmiştir. Takvimler 1166 yılını gösterirken de burada hayata veda etmiştir.

Orta Çağ dünyasında özellikle Müslüman bilginlerin sınır tanımayan bir niteliğı vardır. Özellikle İslam beldelerindeki önemli kültür ve eğitim merkezlerine doğru ilim için seyahat eden ve farklı hocalardan ders alan Müslüman bilginler görmek o dönemler için çok olağandır. Bu bilginlerden birisi olan İdrisi, ilginç bir şekilde çalışmalarını bilime ve felsefeye meraklı Hristiyan bir kral olan II. Roger'ın sarayında yürütmüştür. Fakat burada değınilmesi gereken nokta, İdrisi'nin özel bir davetle Hristiyan bir kralın sarayına çağırıldığı XII. yüzyıl Sicilyası'nın nasıl bir belde olduğudur.

İtalya'nın güneyindeki Sicilya Adası'nda IX. asırda Müslümanların hâkimiyeti başlamış ve XI. asrın sonuna kadar

sürmüştü. Burada Müslüman yönetimi 1090'da yıkıldığı hâlde Sicilya'da İslam kültür ve medeniyeti önemli gelişmeler kaydetmişti. Orta Çağ Avrupası'na göre ileri düzeyde bir kültür ve bilim atmosferine sahip olan Sicilya'yı ele geçiren Hristiyan krallar da Müslümanların kurduğu düzeni bozmadan devam ettirdiler. İşte bunlardan birisi de Norman Kralı II. Roger idi.

İdrisî, II. Roger tarafından saygıyla karşılandı ve bilimsel çalışma yapması için her türlü imkân sağlandı. Bu şartlar içinde İdrisî, coğrafya tarihinde kendisini ünlendirecek çalışmasını ortaya koydu. Bu çalışma, Kral II. Roger için hazırladığı *el-Kitâbü'r-Rucârî* ya da diğer adıyla *Nüzhet el-Müştak fi İhtirâk el-Âfâk* (Dünyanın Aşılmış Ufuklarında Zevkli Bir Gezinti) idi. İdrisî'nin bu kitabı Orta Çağ'da yazılan en yetkin coğrafya kitabıydı. Dünyayı yedi iklim olarak ele alan bu eser, bir dünya haritasını da içinde barındırmaktaydı. Ayrıca yedi iklim bölgeleri işlenirken her birisi için de ayrı bir harita çizilmişti. Bu eserinde, o dönemde bilinen dünyanın coğrafi özellikleri, iklimleri, dağları ve nehirleri hakkında ayrıntılı bilgiler bulunuyordu. İdrisî, bilimsel çalışmalarını ortaya koyarken hem kendisinden önceki Müslüman coğrafyacıların çalışmalarından hem de antik dönemin coğrafyacılarından yararlanmıştı. Ama özellikle kendi vardığı sonuçlarla eski çalışmaların hatalı yönlerini de tespit etmiş ve o dönem için bilinen en iyi dünya betimlemesini yapmıştı.

Bu kitap, o dönemdeki dünyanın en kapsamlı coğrafi çalışması olarak kabul edilir. Dikkati çeken nokta,

Orta Çağ Avrupası'nda daha uzun yüzyıllar tartışılması bile yasak olan Dünya'nın yuvarlaklığı meselesini İdrisî'nin bilimsel bir şekilde ele almış olmasıydı. Müslüman coğrafyacı, çok açık bir biçimde Avrupa'daki bilimsel çalışmalardan asırlar önce Dünya'nın yuvarlak olduğunu savunan teoriler geliştirmişti. Onun görüşlerine göre, dünya bir küre şeklindeydi ve kutuplardan uzaklaştıkça iklim ve bitki örtüleri değişiyordu. İdrisî, bilgilerini yeniledikçe ve geliştirdikçe bu önemli eserine ekler yaptığı *Ünsül-Mühec ve Ravzül-Fürec* kitabını da kaleme alacaktı.

Fakat İdrisî'nin bilim tarihinde döneminin sınırlarını aşan bir diğer çalışması da yuvarlak Dünya haritasıydı. Bu çalışmayı kendisini himaye eden Kral II. Roger'ın isteğiyle hazırlayan İdrisî, ilginç bir yol izlemişti. Bu harita gümüş üzerine kakma biçiminde yapılmıştı ve yuvarlaktı. Batı'da onun bu muazzam çalışması *Tabula Rogeriana* adıyla biliniyordu. Fakat maalesef günümüze ulaşamamış, Sicilya bölgesinde yaşanan siyasi karışıklıklarda bir isyan sırasında parçalanmıştır. Ama diğer bir harita çalışmasının parçaları günümüze ulaşmıştır. Dikdörtgen şeklindeki bu Dünya haritası XX. yüzyılda parçalar birleştirilerek korunsada büyük hasar aldığından tam değerini gösterememiştir. Ama buna rağmen dönemin yerleşimlerini göstermesiyle beşerî coğrafya bakımından değerli bir tarihî belge olarak değerini korumaktadır. İdrisî'nin özellikle XII. yüzyılda yani Orta Çağ'da ortaya koyduğu bütün bu eserler, zamanla Avrupa'daki haritacılık çalışmalarının da gelişmesine kapı açmıştır.

Bunun yanında İdrisî'nin önemi sadece coğrafya çalışmalarıyla sınırlı değildi. Bir başka kitabı da şaşırtıcı biçimde botanik ve eczacılıkla ilgiliydi. Kaleme aldığı *Kitabü'l-Müfredât* botanik, zooloji ve eczacılıkla ilgiliydi. O dönemde ilaç yapımında kullanılan çok sayıda bitki ve meyveden bahsetmesi dönemin ilaç yapımıyla uğraşan farmakologlarının ufkunu açıcı bir çalışmaydı.

Coğrafyacı kimliği öne çıkan bu Müslüman bilginin güçlü olduğu diğer bir çalışma alanı da jeoloji idi. Jeoloji konusunda yaptığı çalışmalar ve keşifler, onu döneminin en saygın bilginlerinden biri hâline getirmişti. İdrisî'nin hayatı tam anlamıyla bilime adanmış bir hayattı. Gençliğinden itibaren İspanya'yı, Portekiz'i, Fransa'nın Atlas Okyanusu kıyılarını, Güney İngiltere'yi, Kuzey Afrika'yı, Anadolu'yu gezen İdrisî, bu araştırma gezileri sonucu coğrafya çalışmalarında kullanacağı önemli bilgiler toplamıştı.

Onun ölümünden sonra da bilimsel mirası yaşamaya devam etti. Kitapları ve çalışmaları, sonraki kuşaklar için önemli bir referans kaynağı oldu. Bilimsel yöntemle yazılan kitapları, coğrafya ve jeoloji alanında keşiflerde bulunan pek çok bilim insanına yol gösterdi.

Sonuç olarak, İslam medeniyetinin bilimsel atmosferinde yetişen Müslüman bilim adamı İdrisî, hayatı ve görüşleriyle döneminde bilimsel çalışmalara büyük bir etki bıraktı. İdrisî'nin mirası günümüzde hâlâ önemini korumaktadır ve bilimsel düşünceye yaptığı katkılar takdirle anılmaktadır.

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

ceren çoban

Büyüdükçe çoğalan hiçliğin tam ortasında aranan zamanın anlamı kazanılmak, hissedilmek ve görülmek adına çırpınıyor etrafımızda. Bu fütursuz dansa eşlik edebilmek için sadece korkuyor olmamız bizi eşsiz bir partner hâline getiriyor üstelik. Sahi nedir bizi korkutan zamandan yana? Elimizdeki siluetin aşınarak silinmesi mi? Alıştığımızı sandığımız şeylerin öylece yitimi mi? Zamanın akışkanlığı nerede durmamız gerektiğini sorgulatırken, elimize tutuşturulmuş o emanetin bizi savuruşunu bizden başka kimse bilmiyor. Bu yüzden sıkı sıkıya tutunup kaybettiklerimizin de kazandıklarımızın da anlamı yalnız bize.

Bir başıma oturuyordum elimde defalarca kez okuduğum kitapla. Bir süre sonra dışarıdaki çocukların sesinden rahatsız olduğumu fark ederek yerimden kalkma ihtiyacı hissettim. Pencereden baktığımda çığlık çığlığa bir kız çocuğunu oradan oraya koşuştururken gördüm. Görseniz, şeker pembe bir etek, cıvı cıvı tokalar. Tek derdi annesi yemeğe çağırmadan arkadaşlarıyla doyasıya vakit geçirmek. Bakınca o kadar utandım ki rahatsızlık duyduğum için. Bıraktım kitabımı, geçtim balkona, kafamdaki binbir türlü derdi o an unutuverdim. Annemin pencereden seslenip yemeğe çağırıldığı günlere gittim. Tek derdimin biraz daha oyun oynamak oluşunu, şu an yolda görsem belki tanımayacağım arkadaşlarımı düşündüm. Onlar koşturdukça ve ben düşünmeye devam ettikçe içimdeki çocuğun coşkusu arttı, kırmak istemedim onu. Küçükken paylaşmak istemediğim bebeğim için çıkardığım kavga geldi aklıma, gülümsedim. Bakmayın, bana da çok kızan olmuştur.

Aşağı indim heyecanla, kaldırıma oturup aralarına nasıl karışacağımı hesap ederken sesinden rahatsız olduğum kız yanıma sokuldu. Neşe dolu gözlerine bakmak içimdeki çocuğun ruhuna dokundu. O bunun farkında olmadan “Ne kadar güzel saçların var, bak ben de tokalarımı yeni aldım. Arkadaşların yok mu, neden burada tek başına oturuyorsun?” dedi ve annesinin seslenişiyse vaktinin dolduğunu anlayıp dudaklarını büzerek yanımdan ayrıldı. Oyunu yarım kaldı, arkadaşları da dağıldı.

Benim o an artık bana seslenen bir annem yoktu. Hevesle indiğim bir sokak yerine, kendime yakıştırdığım ıssızlığım vardı. Ne büyüdüğüm mahalledeydim ne de aynı kaldırımda. Ayaklarıma baktığımda kırmızı ruganlarımın olmadığını görünce idrak ettim nerede durduğumu. Resmen, hevesle geçmişe sürüklenirken buldum kendimi. Küçük çocuk hevesine ortak olmak için indiğim merdivenlerin o merdivenler olmadığını anladım. An ile geçmiş arasında fark etmeden kurduğum köprünün altından akan suların ne sesi ne kokusu vardı artık. Biçimsiz, silik ama anılabilir derecede hatırımdaydı her şey. İçimdeki çocuğun ellerini tutup oyuna kaldıran arkadaşı bırak, yolda tanıdığım hâlde görmemezlikten geldiğim insanlar vardı. Ben kendi evinde ne yediğiyle pek de derdi olmayan kocaman bir insan olduğumu o an fark ettim. Daha dün gibi gelen ama epey bir zamanın geçmiş olduğu hayat diliminin ufacık parçasıyım artık. Ne diyordu Ahmet Hamdi Tanpınar: “Ne içindeyim zamanın ne de büsbütün dışında; yekpare, geniş bir anın parçalanmaz akışında.” Çok haklıydı. Kökü bende olan bir sarmaşıkla bir dünya geziyordum anın içinde. Doğmak, büyümek, ölümün keskin varlığı ve hepsinin arasında upuzun bir süreç sandığımız incecik ama sık dokunmuş bir ip... Geçiriyoruz zamanı, geçiveriyoruz arasından her şeyin birer birer. Bazen sindirerek bazen hazmedmeden.

*“Sonra ansızın o hatıra karşımda beliriverdi. Bu tat, Combray’da pazar sabahları Leonie halamın günaydın demeye odasına gittiğimde, çayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı.”

Bu köşe, Marcel Proust’un *Geçmiş Zamanın Peşinde* adlı eserinden ilhamla hazırlanmıştır.

Nizar Kabbani*Arapçadan Çeviren: **Fatih Barakat**

İSRAİL DUVARLARINDA FEDAİ AFİŞLERİ

Bizim halkımızı
 Kızılderili halkı yapamayacaksınız,
 Çünkü buradayız...
 Bu toprağın bileği üzerinde
 Çiçekli bir bilezik gibi takılı
 İşte ülkemiz...
 Hayatın başından beri buradayız,
 Burada oynadık, sevdik ve şiirler yazdık.
 Koylarında rüzgâr gibiyiz,
 Denizinde deniz yosunu gibi.
 Tarihindeyiz.
 Dökme ekmeğinde, zeytinyağında,
 Sarı buğdaylarımızda.
 Ve onların içindeyiz.
 Mart ayında buradayız.
 Nisan ayında buradayız.
 (...)
 Ey İsrail soyu, böbürlenmeyin!
 Saatlerin ibresi dursa da bir gün mutlaka dönecektir.
 Toprağın işgali bizi korkutmaz,
 Çünkü tüy, kartalın kanatlarından düşebilir.
 Uzun susuzluk bizi korkutmaz,
 Çünkü su her zaman kayaların bağrında kalır.
 Orduları yendiniz... Ancak hisleri yenemezsiniz.
 Ağaçları tepelerinden kestiniz...
 Ama kökleri hâlâ duruyor.
 (...)
 Bizimle ile sizin aranızda olan (husumet)
 Ne bir ne beş ne on ne de bin yılda biter.
 Özgürlük savaşları uzundur, oruç gibi.

B a ş k a
s e s l e r

* 1923-1998 yılları arasında yaşayan Nizar Kabbani, Suriyeli şair ve diplomattır. Arap dünyasının en tanınmış şairlerinden biridir ve eserleri birçok dile çevrilmiştir. Filistin konusunda yazdığı şiirlerle adını duyurmuştur.

ETUR BAŞTAN YAZ BENİ

Yaşadığımız zaman, daha önce hiç şahit olmadığımız ya da bundan yirmi yıl öncesine kadar yüzleşmediğimiz birçok olayı hayatımızın merkezine getiriyor. Çünkü artık hayatımızın merkezini belirleyen dijital teknolojiler, bedenimize âdeta yapışık bir şekilde kullandığımız ve vazgeçemediğimiz bir hâlde ilerleyişini sürdürüyor. Bu cihazların internete bağlı olmasıyla birlikte de dünyanın her yerinden içerik üzerimize boca edilmesine karşımıza çıkıyor ve bu kadar çok içeriğin içerisinde kendi hikâyemizi, kendi gerçeğimizi, hedeflerimizi gözden kaçırıyor ve sadece gördüklerimizi anlamak ve gördüklerimizin doğruluğunu kabul ederek onların etrafında bir hayat kurgulamak için harcıyoruz tüm zamanımızı.

Hakikat Arayışı ve Kendi Hikâyemiz

Hakikat, kendisini savunacak birileri varsa anlamlıdır ve hakikat görevini görür. İnsanın yaşam hikâyesindeki en önemli amaçlardan bir tanesi de bir hakikate sıkı sıkı bağlı kalarak onu bir meşale gibi hayatın dar sokaklarında gezdirmek ve insanların karanlıklarına o hakikatin ışığıyla aydınlık taşımaktır. Bugün yaşadığımız dünyada ise hakikatin ne olduğuna dair verilecek cevaplar çok çeşitlenmekte ve hatta manipüle edilerek hakikatin şekilleri değiştirilmekte, günün sonunda insanlara ya inanılacak bir hakikatin olmadığı dikte edilmekte ya da eldeki hakikatin herkesi bağlayan bir şey değil sadece kişinin kendisine özel olduğu kanıtlanmaya çalışılmaktadır.

Hakikati olmayan insan, ipi kopmuş bir uçurtma gibi esen rüzgâr karşısında savunmasız, yönsüz ve amaçsız bir şekilde gökyüzünde salınıp durur.

ahmet melih karauğuz

Rüzgâr onu nereye isterse oraya yönlendirir. Bu yüzden içinde yaşadığımız zamanda da duran, düşünen ve kendi hikâyesi etrafında bir yol çizen insan, sistem tarafından istenmeyen, sorun çıkartan ve her an sistem için risk oluşturabilecek bir tehdit olarak görülür. Çünkü kendi hikâyesine inanan insan öngörülemezdir, oysa dijital evrenin en temel kuralı öngörülebilirliktir. Öngörülebilir olan kâr getirir, sistemin sağlıklı işlemesine yardımcı olur ve her şeyden önemlisi de zamanın rüzgârına kapılarak istenilen yere çekilebilir.

Hakikati olanın bir hikâyesi vardır ve hikâye sahibi olmak hem dünyanın hem de ahiretin kapısında insanın yaşam sürecinin anlamlı olmasını sağlayacak yegâne şeydir. Çünkü insan kendisine verilecek ve oku denilecek bir amel defteri okuyacaktır. O defterin beğenilmesi için de dünyadayken bir hikâyeye sahip olmuş olmak önemlidir. Bunun içinse çağlar boyu olduğu gibi insanın

kendi hakikati etrafında bir hayat yaşama arzusunda olarak çabalaması hâlâ tek gerçektir.

Hikâye Bombardımanı Altında Sığınaklara Kaçış

Herhangi bir sosyal medya ağının akışına kendimizi bıraktığımızda yüzlerce görsel/video/metin hâlinde hikâyeye baş başa kalırız. Hepsi birbirinden farklı, aynı konuda alternatif görüşleri ya da farklı inanışları savunan, hüznün ve mutluluğun saniyelerle değiştiği bir hikâye kitabıdır kendimizi akışına bıraktığımız. Bu kadar farklı duygunun iç içe olduğu bir yerde bir süre sonra, önce duygulara karşı duyarsızlaşmaya başlarız; çünkü her şey aynı potada erimiş, sıradanlaşmış bir şekilde gelir karşımıza. Acı da mutluluk da aynı seviyededir. Bir parmak hareketimize bakar içinde bulunduğumuz evreni değiştirmek. Bir süre sonra her şeyden hemen kurtulabileceğimiz düşüncesine

Hemen her gün insanın kendi hayatını yok etmeye gelen kuyruklu yıldızlar vardır. Her gün yeni bir imtihan, yeni bir zorluk bununla birlikte de güzel hikâyeler barındırır. İnsan bu olanları ciddiye aldığı, yaşanacaklara dair bir tavır belirlediği ölçüde, eve geri döndüğünde o günkü hikâyesinin kazananı olur. Çünkü bazen iyi bir insan olarak evden çıkıp kötü biri olarak eve dönme ihtimali vardır. İyiliği sürekli kılacak olan şey tavidir. Filmde, sabah programında konuyu eğlenceli hâle getirmek halkın ilgisini çekebilir ama hakikat değişmez. Her ne kadar Kate karakterinin anlattığı hikâye ve bir yanıyla hakikat, ilgi çekmese de günün sonunda yaşanacak olan odur. Tüm insanlığı bir felaketle yüzleştirecek ve onları belki kurtaracak olan hikâye Kate'in hikâyesidir.

Gündelik hayatımızda yaşadığımız ya da uzun yıllar sonucu elde ettiğimiz, değer görmeyen ama hakikatin bir cüzü olan meseleler de böyledir. Kimse inanmasa da insanların hayatına ışık olacak olan güce sahip hakikat bizdedir. O hakikate sahip olmak, onun varlığını kabul edip onun için tavır almak önemlidir. Hikâyemizin bir alıcısı olmayabilir ama bu, hikâyemizi anlamsız ve değersiz kılmaz. Hatta insanlık çoğu zaman karanlığın içerisinde bir hayatı da kabul edebilir, bu, bizim ışık olduğuna inandığımız şeyin değerinden hiçbir şey düşürmez. Çünkü karanlık hep var olacaktır ve ışık hep çabalayacaktır.

Dijital evrenin güçlü rüzgârları elimizdeki hakikat meşalesinin ışığını söndürebilir. Bizi karanlıkta bırakabilir. Bu, bizi güçsüz kılmaz çünkü bu sayede derdimizin, hakikatimizin derinlerde olduğunun bilincine varabiliriz. Bunun içinse kendi hikâyemize odaklanmamız gerekir ve oturup baştan kendi hikâyemiz ve hakikatimiz için bir şeyler yazmamız lazım gelir.

kapılıveririz. Artık kendi hikâyemiz de anlamsız gelmeye başlar bize. Çünkü diğer hikâyeler daha renkli ve daha heyecan vericidir. Yaşanan acılar daha anlamlıdır bizim acılarımıza göre. Üstelik bizim hikâyemiz kimse tarafından görülmediği için de varlığı değersizdir. Çünkü “ancak görünür olanın bir anlamı vardır”a inandırılmışızdır. Hikâyemizin görünür olması içinse diğer hikâyelere benzetmeye çalışırız cümlelerimizi.

Ancak, insan sayısı kadar farklı hikâye vardır ve her hikâye biriciktir. Çünkü aynı olayı yaşasak da tecrübelerimiz, tepkilerimiz, bilinç düzeyimiz farklıdır ve bu da hikâyenin bambaşka bir hâl almasına sebep olur bizim içimizde. Burada yapmamız gereken kendi hikâyemize odaklanmaktır, çünkü kendi hakikatimiz o hikâyede gizlidir. Bize hayatı anlamlı kılacak olan inci bizim hikâyemizin bir yerlerinde gizlidir ve onu arayıp bulmak görevimizdir.

İnsan kendi sığınağını da kendi içinde taşır, tıpkı bir kaplumbağa gibi. Kendi iç dünyası ne kadar zenginse ve o dünyaya ne kadar güvenirse insan, başka hikâyelerin bombardımanından kurtulabilir. Kendi yitiğini bulabilir. Kendi anlam inşasını tamamlayabilir. Çünkü akıştaki her şey sığıdır ve anlamdan uzaktır. Kullan at, üzerine inşa edilir ve bir daha hatırlanmayacağı bilinir. Ama insan kendi hikâyesiyle bir ömür yaşar. Bu yüzden de kendi hikâyesinin kendisine şifa olması için hikâyesinde hakikatini araması gerekir.

Göge Bakmak ve Hikâyemizi Baştan Yazmak

Adam McKay'in yazıp yönettiği, bir kuyruklu yıldızın Dünya'ya çarpma tehlikesi etrafında hakikat ve safsata arasında insanların hallerini gösteren *Don't Look Up* filmi bize kendi hikâyemizi ve yaşadığımız dünyanın gerçeğini göstermek bakımından dikkate değerdir.

İNANMAK İÇİN BİLMEME GEREK VAR MIDIR?

osman demir

İnanç tümüyle bilgiden ibaret
değildir; belki o, bilginin sona
erdiği ya da anlamını yitirdiği
yerde başlar.”

İlk bakışta bu sorunun cevabı gayet açık ve bir o kadar da olumlu görülebilir. “Evet, inanmak için bilgiye ihtiyaç vardır, bilgi olmadan inanç olmaz.” denebilir. Bilgiye konu olan ya da bilginin önelediği bir inancın daha sağlıklı ve güçlü (tahkiki) olacağı da vurgulanabilir. Ancak biraz düşünülürse bu kararın ortaya çıkardığı bazı sorulardan kaçmanın hiç de kolay olmadığı anlaşılır. Şöyle ki inanç denilen olgu, doğrudan din ve İslam ile irtibatlı alınırsa tevhit ilkesine yerleşik uluhiyet, nübüvvet ve ahiret şeklinde özetlenebilecek konularla ilintilidir. Bir mümin, inancının zeminini oluşturan bu ilkelere dair şimdiye kadar hiç şüphe duymamış ve ileride de şüphe duymayacak olabilir. Zaten iman ya da itikat, şek ve şüpheden uzak, nefsin teskin olduğu bir bilinç hâli değil midir? Lakin bu esasların bilgiyle ilişkisi gözden geçirilirse farklı bir durum ortaya çıkar. Mesela bunlardan uluhiyeti alalım, Allah’ın varlığı ve birliği nasıl ve hangi yöntemle bilinir? O’nun zatı, insan idrakine konu olmadığı ve dahası, O’nun özü ve hakikati; deney, tecrübe ve

duyu verisiyle kavranamayacağı için “Allah’ı bildim.” cümlesinin anlamı nasıl tespit edilir? Böyle bir cümle kurduğumda neyi bilmiş ya da bu bilgi sayesinde neleri bilme imkânına kavuşmuş olmalıyım?

Elbette ayet ve hadisler Allah’ın isim, sıfat ve fiilleri hakkında bilgi vermekte ve buradan hareketle O’nun hakikati, insan ve evrenle ilişkisi hakkında malumat elde edilmektedir. Bu kavramların görüldüğü âlemi tefekkür ederek de O’nun hakkında bilgi sahibi olunabilir. İnsan ve haricî dünya Hakk’ın delillerinin görünür olduğu bir alana karşılık gelmektedir. Bu sebeple ulema, farklı yollarla da olsa Allah’ın bilgisine ulaşmanın (marifetullah) insan için mümkün olduğunda ittifak etmiştir. Aksi hâlde inancın temel unsuru olan bir varlık bilinemez kalacak ve bu da mahcup ateistlerin (agnostikler) iddialarına kapı aralamak anlamına gelecektir. Her hâlükârda O’na dair bilinenler ilahi niteliklerdir, bunların ötesindeki Zat ise idrak terazisinin çekemeyeceği bir ağırlık olarak kalacaktır.

O’nun zatı bilinemez, bilinen sadece olumsuzlama ya da izafet yoluyla elde edilen isim ve sıfatlardır. Bu düzenli âlemin, canlı, bilgili ve güçlü bir yaratıcıya olan ihtiyacı aşıkârdır. Bu sebeple Fahreddin er-Razi, Gazali ve Maturidi’nin de dâhil olduğu âlimler, ilahi bilginin, duyunun iletikleriyle sınırlı olduğunu belirtirler. Gazali’nin Allah’ı bilmenin eksik yolu diye işaret ettiği bu yöntem, isim ve sıfatları akılda tutmaktır; böylece benzetme yoluyla O’nun hakkında bilgi sahibi olunabilir. Bu yönde tam bilgi ise tüm sıfatlarını kazanıp O’nun gibi bir ilah olmak demek olacağından imkânsızdır. Bu açıdan O’nu gerçekte kimse bilemez, bildiğini iddia eden arifler de acziyet mertebesinin ötesine geçemez.

Başlıktaki soruya dönersek: “Evet inanmak için bilmeye ihtiyaç vardır hatta bu şarttır da!” Bilgi, inancın akli zeminini ve kanıtını sağlar ancak inanç tümüyle bilgiden ibaret değildir; belki o, bilginin sona erdiği ya da anlamını yitirdiği yerde başlar. O, inanılan şeylerin üzerinden cehalet perdesini kaldırır

ve bu, nefsi tatmin eden bir farkındalığa dönüşür. Ayrıca imanda tasdik edilen husus, duyularla değil de haber yoluyla gelen bilgidir ve bunun doğruluğu haberi getirene (resûle) duyulan itimada da bağlıdır. Ancak bilginin türlü ve katmanlı bir kavrayış olduğunu da unutmamak gerekir. Konusu değiştikçe bu şuur da değişir, seviyelere göre sığlaşır ya da derinleşir. Elma, kedi, taş vb. doğal varlıkları bilmek ile melek, cin

ve ruh gibi soyut varlıkları bilmek arasında farklar olacağı gibi halktan biri ile bir âlim ya da arifin bilgisi de değişir. Ayrıca bilginin ilim, marifet, teyakkun, teakkul vb. türevleri de vardır; mesela tikel varlıklar ilim, tümel varlıklar ise irfan ile bilinir. Ayrıntılar bir yana, Allah, ahiret, melek ve vahiy gibi inanca da konu olan kavramları bilmek, zihnin olumlama ve olumsuzlama arasındaki hareketiyle mümkündür.

İşin başında, duyulur âlemden elde edilen ibareler bu mefhumları zihne yaklaştıran işaretlerdir. Zihin bu manaları kavrar, isimlendirme ve olumsuzlama işini yakınlaştırır ve böylece benzetme (teşbih) ve soyutlama (tenzih) arasında bir denge kurarak bilgiye ulaşır. Bu sebeple “Allah’ı bildim.” diyenin sözü de “Allah’ı bilemedim.” diyenin sözü de bir açıdan doğrudur.

NURETTİN TOPÇU: “FELSEFESİ OLMAYAN MİLLETİN MEKTEBİ OLAMAZ”

Ahmet Yesevi ile başlayan Türkçe bilgelik sevgisi ve Türkçe ruhunun Anadolu’daki temsilcisi Yunus Emre’dir. Çağdaş İslam düşünürlerinden Nurettin Topçu, (1909-1975) *Yarınki Türkiye’nin* ancak Yunus Emre ve Hacı Bayram-ı Veli’nin yeniden yorumlanması ve hayata geçirilmesiyle mümkün olacağını düşünür. Bireysel ve ortak ahlak sistemi oluşturmak ancak bu şekilde gerçekleşecektir.

Bu isimlere dikkat edildiği zaman bizim Türkistan/Ata Yurt ve Anadolu/Ana Yurt arasındaki kültürel sürekliliğimiz görülür. Bunlar, modern Türkiye’yle devam eden kültürel sürekliliğimizin nokta simgeleridir. Bu nedenle, Yesevi’den itibaren hayatla iç içe olan metafizik tasavvurumuzun temellerinin atıldığını söylüyoruz ve bunu “varlığın birliği öğretisi” bağlamında okumalarla ortaya koyuyoruz. Anadolu’daki felsefi birikimi Avrupa’daki temelleriyle beraber harmanlayan; Rönesans, Reform, Aydınlanma ve pozitivist felsefeyi de çalışmalarına katan yeni bir duruş ve “İslam Rönesansı” geliştirmeye çalışan önemli düşünürlerimizden biri de Nurettin Topçu’dur.

Bu çerçevede o, ferdin varlığını yok eden, kendisine yabancı bir varlık olmasına neden olan sosyolojizm karşısında en etkili mücadele argümanları olarak Maurice Blondel’in “hareket felsefesi”ni ve Henry Bergson’un “sezgi” kavramını dile getirir. Buradan yola çıkarak ahlaki bir varlık olmanın gereklerini açıklar. Ona göre, Bergson’un felsefesi ümit ve imanını kaybeden XIX. yüzyıl insanına “sezgi” metodunu vererek pozitivism ile kaybedilen ümit ve imanı geri getirmeye çalışır.

İnanmış Bir Ruhun Hamleleleri ve “Diğer Batı”

Bu anlamda “Bergonsculuk”, insanlık vicdanında ümit cephesinin âdeta bekçisi oldu. O, Cumhuriyet’in ilk yıllarında Doğu’nun metafizik dünya görüşüne bir panzehir olarak görülen pozitivism ve Amerikan pragmatizmine karşı alternatif oluşturan felsefi bir öğretiler. Onda Allah’ına kavuşmak isteyen inananmış bir ruhun hamlelerini hissederiz.

Günümüzde “Mutlak”ı arama yolunda varoluş felsefesi, hâlâ “Bergonsculuk”un tesir sahasını doldurmuş sayılmaz. Bu, bir anlamda “diğer Batı”dır. Bu isyankâr Batı, “doğru”ya bağlı ilim, “güzel”e bağlı sanat ve “iyi”ye bağlı din ve ahlak anlayışının savunucusu olan meşhur ay-

dınlanmacı Kant ile başlar, Alman düşüncesi içinde olgunlaşır, Fransa'da yayılır ve Fransız düşüncesinde Renouvier'dan itibaren bilim ve aklın, sanat ve ahlak üzerindeki hegemonyasına karşı çıkar ve XX. yüzyılda da Bergson'a kadar ulaşır.

Yarınki Türkiye: Felsefesi Olmayan Milletin Mektebi Olamaz

Nurettin Topçu, Batı'daki bu gelişmelerden haberdar olarak Fatih, Yunus Emre ve Hacı Bayram-ı Veli simgelerinin yeniden yorumlanması ve hayata geçirilmesi isteniyorsa günümüzde okulların kapısına "Felsefesi olmayan milletin mektebi olamaz." cümlesinin yazılmasının gerektiğini söyler. Çünkü felsefe, biricik kılavuzumuz olan aklın kullanılmasını öğretir. Eşyayı hangi açıdan görmemiz gerektiğini belirler. Felsefemiz yoksa eşya ve olaylar hakkındaki hükümlerimiz farklı olacak ve birbirleriyle çelişecektir. Eğer felsefemiz olursa Türk çocuğunun bir dünya görüşü olacak ve bütün vatandaşlar bu görüşte birleşecektir. Topçu'ya göre başarı için beşerî/bilimsel bilgi ve dinî bilgi bir arada olmalıdır ve bu da maarifte yöntemli bir şekilde öğrenilir. Felsefe tarihinin birikimini son derece iyi analiz eden Topçu, "Sokrates'in müjdelediği rasyonalizm denen aklın saltanatını, Eflatun mistisizmiyle ilahi beldeye yükseltmiştir." der. Ona göre her medeniyet insanlığa yeni bir hikmet getirmiştir.

Dinamik/Açık Bir Din Tasavvuru İçin Felsefe, Kelam ve Tasavvuf Disiplinlerini Eş Güdümlü Okumak

İlahiyat fakültelerinde felsefe, kelam ve tasavvuf disiplinlerinin verileri eş güdümlü okumalarla yapılırsa yeni bir varoluşçu dindarlık tasavvuru geliştirilebilir ve bunun gençler arasında karşılığı olabilir. Nitekim Nurettin Topçu da insanın zahiri

boyutunu düzenleyen hukuk ve manevi boyutunu olgunlaştıran kemal ilimlerinin kültürümüzü oluşturduğunu düşünür. Ona göre Yunus ile Fuzuli'nin ruhundan taşan bu birikim, Mehmet Akif gibi düşünürlerle ulaşmıştır. Ancak daha sonra tekrar statikleşme başlamış, lafızcılığa ve tekrara düşülmüştür. Topçu, burada "statik ve dinamik/açık din" ayrımı yapar. Statik din insana beşikte uyutulan çocuklara yapıldığı gibi masallar söyler, cemiyetin bu tutukluğundan kurtulması ancak dinamik ve açık din ile olabilir.

Önceki ruhun canlanması -ki buna Nurettin Topçu, "fıkrî tecdit projesi" der- ancak Muhammet'in ümmeti ve Mevlana'nın torunları olduğunu söyleyen bu milletin çocuklarının öncelikle yöntem sorununu halletmesi ile mümkün olabilir. Bunun elde edilme yeri eğitim yerleridir, maariftir. İlimlerde olduğu gibi din hayatı içinde de memleket ve dünya hadiseleri karşısında da yöntemli düşünmeyi buralarda öğrenen genç, kültürünü din, ahlak ve sanat çalışmaları bağlamında oluşturur.

Topçu ve Dindar Varoluşçu Tasavvuru

Topçu, "dindar varoluşçu bir tutum" geliştirmiş, yeni bir yol olarak da "aksiyon felsefesi" ve "hareket ahlakı"nı yeni nesillere aktarmaya çalışmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz üzere Nurettin Topçu, XIX. yüzyılın baskın felsefeleri olan pozitivizmi, sosyolojizmi ve pragmatizmi hakikat, ahlak ve metafizik düşmanı felsefeler olarak niteler. Ona göre dindar varoluşçu bir tutum, bunların panzehri olacaktır. Çünkü Blondel'in ifadesiyle "Hareket, insanla Allah'ın bir terkibidir." Yani aksiyon/hareket, insanı Allah'a ulaştıran bir köprüdür.

Burada esas olan kötülüklerin giderilmesine yönelik "bir isyan ahlakı"dır. Bu isyan, sorumluluk yükleyen bir merhametten oluştuğu için benliğimize ve nefsimize ait arzulara değil, ebedî ve evrensel merhamet nizamına bağlıdır. Hareket, içimizden dışımıza doğru bir çıkış gayreti, bir başkaldırıdır. Hareket, isteyerek yapıldığında "ahlak"a; başkaldırı da ahlak ile yapıldığında "isyan"a dönüşür. Böylece isyan ahlakı, iradeyi dışarıdan çevreleyen, tutsak eden dış şartlara başkaldırıdır.

Bu anlamda bir ahlak filozofu olan Topçu, yabancılaşan günümüz insanına yeni bir ahlaki perspektifi "isyan ahlakı"yla sunmak ister. O, isyan ahlakının metafizik temellerini araştırır ve Blondel'in Kur'an'dan "kalp ilmi"ni çıkaran bir felsefe ve bu anlamda hakikatlerin kapısı olduğunu görür.

Sonuç olarak Topçu, günümüzde yeniden diriliş ya da Rönesans için ilk ilke olarak hür düşünce olan bir üniversite hayali kurar. Burada hangi çağın ve hangi devrin olursa olsun, eleştirel ve mukayeseli okumaları yapılmalıdır. O, toplumun, ailenin, sanatın, ahlakın ve dinin bütün meselelerini hiçbir ithamdan çekinmeden serbestçe incelendiği bir üniversite özlemi içindedir. Ona göre, "Hakikatlere doğru ilerleyebilmek için kim olurlarsa olsunlar, eskilerin fikirlerini tenkit ve münasaka etmemiz şarttır. Bu onu tahkir veya reddetmek demek değildir, bilakis onu tamamlamaktır, ilme ve insanlığa hizmet ve hayırdır. Tenkit, herkes için hak, âlimler içinse bir vazifedir; üstelik de ahlaki bir vazifedir."

N. Topçu, *İslam ve İnsan*, Hareket Yayınları, İstanbul: 1969, s. 24.; M. Uyanık, *Çağdaş İslam Düşünürleri*, Bilay Yayınları, Ankara: 2022, s. 217-256.

MADEN KİMDE, CEVHER KİM?

FADİM ÖZER KASAY

Mustafa Kara ve Bilal Sert'in senaryosunu yazdığı, 2015 yılı Türk-Macar ortak yapımı olan *Kalandar Soğuşu* filmi Mustafa Kara'nın yönetmenliğinde uzun bir emek sonucunda çekilmiştir. Karadeniz'in sıradan insanının günlük yaşantısının ele alındığı film evrensel boyutlara ulaşmış, aldığı ödüllerle ve Türkiye adına 2016 Oscar ödülleri için yabancı dilde en iyi film dalında aday olmasıyla da epey ses getirmiştir. Karadeniz'in eşsiz doğasında geçen film, oyuncu kadrosuyla da dikkat çeker. Başrollerde ilkokul öğretmeni olan Haydar

Şişman ile filmin geçtiği coğrafyada yani Trabzon'da hemşirelik yapan Nuray Yeşilaraz yer almaktadır.

Mehmet, karısı Hanife, annesi Nazife, oğulları İbrahim ve Mustafa ile Karadeniz'in yaylalarından birinde yaşamaktadır. İki katlı ahşap bir yayla evinin üst katında kendileri kalırken alt katta geçimlerini sağladıkları hayvanlar barınmaktadır. Ancak Mehmet'in bir hayali vardır: Maden bulmak... Karısı, annesi hatta akrabaları ve köylüler Mehmet'in maden ocağına girip düzenli bir işinin olmasını istedikçe Mehmet'in

bu hayali bir tutkuya dönüşür. Ekonomik sıkıntılar içinde bulunsada bu hayalinden kimse onu geri döndüremez. Karadeniz'in çetin coğrafi koşullarında maden aramaya devam eden Mehmet, filmin çoğu sahnesinde izleyicinin yüreğini ağzına getirir. Gerçek bir hayattan kesitler sunan film, eşsiz güzellikteki doğa harikasıyla yaşamın içine çeker bizi. Karadeniz'in büyülu manzarasıyla filmin büyülu birbirini tamamlar.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde "kalandar", eski bir geleneğe göre yeni yıl kutlamasıdır. Kalandar, Rumi takvimin ilk ayıdır. Ay takvimine göre kalandarın birinci günü, miladi takvime göre ocak ayının 14. günüdür. Özellikle Trabzon ve Gümüşhane'de kalandar kutlamaları yapılır. Çocuklar dışarı çıkar, ev ev dolaşır, maniler söyleyerek ellerindeki torbalara erzak toplarlar. İnsanlar tanınmayacak şekilde giyinir, ses çıkaran zil, çan gibi şeyler ellere alınır. İçlerinden biri yünden sakallar takarak dede olur ve bir evin önünde dede ortaya oturtulup mini bir tiyatro gösterisi sergilenir. Ardından torbalar açılır ve erzak toplanır. Kadim Anadolu geleneğinde birlik, beraberlik, paylaşma ve eğlenmenin türlü çeşidi vardır ve kalandar da onlardan biridir. Filmin adı bile bize sessizce filmle ilgili ipucu verir aslında.

Soğuk, yoksulluk, işsizlik, tüm bunların getirdiği yoksunluk duygusunun harmanlandığı filmde, bir ineğin doğum anı içimizi ısıtırken, salyangoz toplayan İbrahim'in heyecanı umuttur. O kadar hayatın içinden, o kadar bize dair ki *Kalandar Soğuğu*, doğal seslerle birlikte insana bir insan belgeseli anlatıyormuş izlenimi bırakır.

Mehmet bir gün boğa güreşlerine katılmaya karar verir. Boğası Poyraz'ı güreşlere hazırlar ve oğulları ile birlikte yola koyulur. Çocuklar belki de ilk kez çıkmıştır dağ başındaki baraka evlerinden. Ellerinde dondurma, ellerinde ekmek arası bir şeyler, boğa güreşlerini izlerler. Döndüklerinde ateşin başında haşlanmış patates yiyeceklerini bilseler de bir anlık mutluluktur koyulan ekmeğin arasına. Kaybeder yarışı Poyraz. Korkar diğer boğanın heybetinden ve güreşmez bile. Döndüklerinde kapının önünde sanki bir derdini anlatmak ister gibidir, kapıyı kapatırlar ve sabah olduğunda evin her tarafını salyangozların sardığını görürler. İbrahim'in salyangoz topladığı varil devrilmiştir ve boğa yerinde yoktur. Mehmet, Hanife ve İbrahim her yerde Poyraz'ı arar. Nene ve Mustafa evde kalır. Duramaz yaşlı kadın o da çıkar aramaya, Mustafa'yı sıkı sıkı tembihler. Çocuk bu durur mu, bir süre sonra Mustafa da düşer yola. Mehmet Poyraz'ı ararken bir kayada yarık görür, oğlu Mustafa kayanın tepesinden aşağıya bakmaktadır. Mehmet yaklaşınca kayalıkların

Film Künyesi:

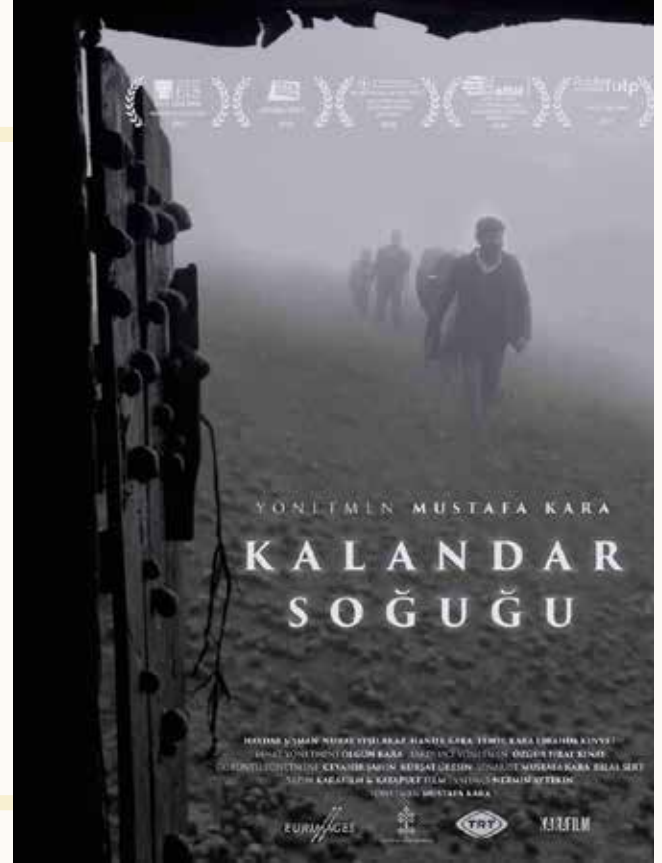
2015 / 2s 14dk / Aile, Dram

Yönetmen: Mustafa Kara

Senaryo: Mustafa Kara, Bilal Sert

Oyuncular: Mustafa Kara, Tuncer Salman, Haydar Şişman

Ülke: Macaristan-Türkiye

arasındaki oyuğa Poyraz'ın düştüğünü ve çıkamadığını görür. Zor bela iner aşağı. Poyraz bağırmaktadır, yarası var mı diye vücudunu kontrol edince boğanın sırtında bir parlaklık görür. Sonra taşlara bakar ki madeni sonunda bulmuştur. Kafasını yukarıya kaldırır ve oğlu Mustafa ile göz göze gelirler. Boğa yani Poyraz, kayboluşuyla umudu buldurur Mehmet'e. Poyraz kaybolur, Mehmet hayaline kavuşur. Hayat da böyle değil midir, her kaybediş yeni elde edişleri içinde gizlemez mi? *Kalandar Soğuğu*, filmin sonunda

ışığa dönen kameranın kadrajındaki Mustafa'nın utangaç tebessümüyle ısıtır tüm babaların içini. Peki hakikat hangi madende gizli?

Dünya üzerinde bir diğerinden etkilenmeyen dil yoktur. Her kültür, tarihi boyunca bir başka lisan ile etkileşime girer ve bazı kelimeleri kazanırken bazılarını da o dile kazandırır.

Diller yaşadıkları milletin bütün özelliklerini içinde barındırır. Kimi milletler askerî nitelikleri ile ön plana çıkar ve emir kipleri daha da gelişir; kiminde ise maneviyat ön plana çıkar ve iç dünyaya dönük kelimeler ağırlık kazanır. Bu iki millet birbiri ile etkileşime girince herkes kendinde olmayanı ifade etmek için diğer dildeki kelimeyi kullanır. Her millet kendi potasında yoğurduğu kelimeleri cömertçe verir; olmayanları da cömertçe alır. Kelimeler geldiği milletin damgasını taşıdığı için başka dillere geçen kelimeleri bütünün içinde fark edebiliriz.

Farklı dillerden geçen kelimelerin bir kısmı olduğu gibi dilimize girerken bir kısmı gırtlak yapımıza uymamasından ötürü birtakım değişikliklere uğrayarak dilimize yerleşmiştir.

Günümüzde pek kullanılmayan bir kelime olan “aksata” kelimesi, Arapça “ahz u ita” kelimesinin halk ağzındaki söyleniş biçimiydi bir zamanlar. Şimdilerde bu kelimenin yerini “alışveriş” aldı. Yani aksata artık kullanılmıyor. Bu kelime dilimize değişerek geçmiş. Zaten “ahz u ita” kelimesi gırtlak yapımıza uymadığından bu kelimeyi alışveriş olarak Türkçeleştirmek yerinde bir karar olmuş.

Kimi zaman kelimenin geçtiği dilde o kelime kullanılmazken diğer dilde kullanılır. Biz “abdest” kelimesini kullanırız. Bu kelime Farsçadır. Fakat İranlılar abdest kelimesini kullanmaz, bu kelime yerine Arapça “vuzû” kelimesini kullanır. Biz Farsçasını almışız, Farslar ise Arapçasını.

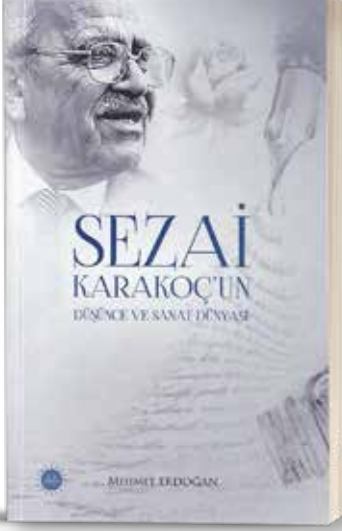
Çoğu zaman başka dilden alınan kelime ana dildeki zenginleşmeye katkı sağlar. Farklı dillerde aynı anlama gelen kelimeler başka bir dilde aynı anlamı ifade etmeyebilir. “Pena”, “mızrap”, “tezene”, “çalgıç” kelimeleri farklı dillerde aynı anlamdadır. Bunlar Türkçeye geçerken farklı çalgıların çalma aracı olarak kullanılır olmuştur. İtalyanca kökenli bir kelime olan pena ile gitar çalınır, Arapça kökenli bir kelime olan mızrap ile ud, Farsça kökenli kelime olan tezene ile saz.

Peki yarısı Arapça yarısı Farsça kelimelere ne demeli? Bu kelimeler ne İranlılarda ne de Araplarda kullanılır. Mesela yolluk anlamındaki “harcırah” kelimesi. Gider anlamındaki “harç” kelimesini Arapçadan, yol anlamındaki “rah” kelimesini de Farsçadan alıp kendimize yeni bir kelime oluşturmuşuz. Gaflet uykusu anlamındaki “hab-ı gaflet” kelimesi de bu şekilde oluşturulmuş kelimelerdendir. Uyku anlamındaki Farsça kelime “hab” ile Arapça kökenli “gaflet” kelimesinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur.

Dilin zenginliği taşıyabildiği kelimelerin yoğunluğu ve anlam zenginliği ile ölçülür. Bu kelimelerin kendi öz malı olması veya olmaması önemli değildir. Kelime başka bir dilden geçse de her millet onu kendileştirmeyi fark etmeden başarır.

**SÖYLENE
SÖYLENE
DEĞİŞMİŞ**

SEZAI KARAKOÇ'UN DÜŞÜNCE VE SANAT DÜNYASI
Diyanet İşleri Başkanlığı

KİTAPLIK

HAZIRLAYAN: KÜBRA TAYFUN

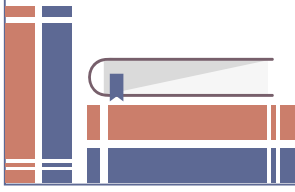

"Bin yıllık ömrüm olsa ömrüm boyunca konuşmam ve yazmam nasibimde varsa hep Müslümanların birleşmesinden, bir araya gelip şuurlu birliklerini oluşturmalarından bahsederim."

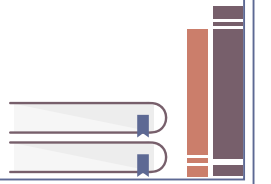
Sezai Karakoç, şiiriyle bir öncü, yazılarıyla bir düşünür ve yaşantısıyla çağdaş bir derviştir.

Sezai Karakoç, Batı medeniyetinin İslam medeniyetini yok edemeyeceğini, öyle bir gücünün olmadığını ve kendi içinde derin krizler yaşadığını çok erken görmesi sebebiyle gerçekçidir.

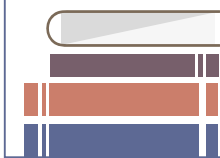
Diriliş düşüncesine gelince o, her şeyden önce bir medeniyet doktrini'dir.

Baştan sona özlem dolu bir arayışın insanıdır Sezai Karakoç.

"Öyleyse ne yapmak lazım?" Sezai Karakoç, bütün yazılarında ortaya koyduğu her soruna karşı bir de çözüm yolu gösterir.

Türk şiiri geleneksel değerlerine yabancılaşmadan, Batı dünya görüşüne ve yaşama biçimine karşı asıl kimliğini Sezai Karakoç'la ortaya koyar.

Benim gözlerim yeşildir, onun gözleri kara;
Ben günah kadar beyazım, o tövbe kadar kara.

